Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 226 (12926) | 1985 чылдың сентябрь 29, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 көпеек.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Эш А. А. Громыконуң даргалаашкыны-биле сентябрь 27-де Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Николай Александрович Тихоновтуң СЭКП ТК-га киирген билдиришкинин эш А. А. Громыко иомчаан. Билдиришкинде чугаалаары болза:

«СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Михаил Сергеевич Горбачевка.

Эргим Михаил Сергеевич!

Сөөлгү үеде мээң кадыкпыл байдалым дыка баксырады. Мээң чай-дыш чок ажылдарымны соксадырының, ындыг болганда пенсияже шилчип үнериниң дугайында айтырыгны эмчилер чыглып сүмелешкеш, шынгыы тургузуп турар-дыр.

Мындыг дилегим Силерге киирери мениң ажык бергедаа бол, кадыкымны барымдаалаш, мени пенсияладырын Михаил Сергеевич Силерден, ТК-ның Политбюрозүйдан дилээр ужурга таварыштым.

Мениң кылган бүгү түүлдерим дээш төрээн Коммунистиг партиямга кезээде өөрүп четтирер мен. Сөөлгү үеде Политбюродa тургустуглан эвилеп-чылыг, эш ёзузуниң байдалының дугайын онзалап чугаалаары күзенчиг-дир. Ам чугле ажылдаары-ла, ажылдаары күзенчиг турган.

Мениң даандырган турар онаалдаларны күш чедер хире-шаам-биле моон соңгаарда күүседиргиниң белениминиң бистиң ленинчи партиябыстың Төп Комитединге, Политбюрога болгаш Силериниң бодунарга, Михаил Сергеевич, бүзүредип тур мен. Бүгү-ле түүлдер дээш өөрүп четтирдим. **Н. Тихонов».**

Бо билдиришкинни чугаалашкаш, чурттуң экономиктиг болгаш социал-культура хөгжүдезин эргелеп башкарының херээнге эш Н. А. Тихоновтуң удуг салыышкынын, партияның болгаш күрүненин мурнунга ооң улуг ачы-хавыяазын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуну демдеглээн. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы албан-хүлээлгезинден ону хостаар дугайында эш Н. А. Тихоновтуң дилээн хандырар дээш шиитпирни хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазын төмүйлаар дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму көргеп. СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү М. С. Горбачев ол айтырыг талазы-биле санал киирген. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга эш Николай Иванович Рыжковту төмуйлаар дугайында санал-ды СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң даасканын ёзугаар ол киирген.

СЭКП ТК-ның ол саналын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган болгаш эш Н. И. Рыжковту ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга томуйлаар дээш шиитпирни хүлээп алган.

Эш Н. И. Рыжков хуралга чүве чугаалаш, аңаа улуг алдарны көргүскени дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуга чүректиг ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш партияның база чонуң бедик бүзүрелин бадыткаары-биле бодунуң бүгү күжүн болгаш билиин бээрин ол бүзүредип чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVII съездиниң төлептиг уткуур талазы-биле Горький областың улус депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазынга удуртулганы сайзырангайжыдар талазы-биле Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ажылынын дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму көргеп.

Улус депутаттарының Горький область Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы В. И. Семенов хуралга илеткел кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Горькийниң автомобиль заводунуң чиңгине директору Н. А. Пугин айтырыгны белеткээринге киришкен депутаттарның емнээзиниден дыңнадыг кылган.

Ол айтырыгны чугаалажырында: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы В. П. Орлов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери — Белоруссияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Н. Н. Слюньков болгаш «Зеленоградстрой» бүдүрүлге каттыжыышкынының бригадири Н. А. Злобин олар киришкеннер.

СЭКП ТК-ның апрель болгаш июль (1985 ч.) Пленумнарының шиитпирлеринге холбаштыр улус депутаттарының чер-чер Советтериниң ажыл-чорудулгазынга удуртулганы сайзырангайжыдар талазы-биле Литва ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ажылынын дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму көргеп. Литва ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. С. Баркаускастың илеткелин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Литвада В. И. Ленин аттыг ГРЭС-тиң директору П. М. Норейканың дыңнадыын хуралга дыңнаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары — Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. У. Салимов болгаш Молдав ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. П. Калин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү, СЭКП Татар обкомунуң бирги секретары Г. И. Усманов санал берген.

Айтырыгларны чугаалажырынга эштер М. С. Горбачев, В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, В. М. Чебриков, В. В. Щербицкий, В. В. Кузнецов киришкен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму парлалгага парлаар апнар чогуур доктаалдарны хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралынга күрүче амыдыралының ескедаа чамдык айтырыгларын база көрген. (СЭТА).

СЭКП Төп Комитединде

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партия обкомнарының болгаш хооркомнарының секретарьларының, министерстволарның болгаш ведомстволарның, чамдык турдуг организацияларының удуртукчуларының чевүлел хуралы СЭКП Төп Комитединге сентябрь 27-де болган. 1986—1990 чылдарда Барың Сибирьниң нефть-газ комплекизин хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докталыр, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш М. С. Горбачевтуң Барың Сибирьниң районнарынга барып чораан түңнелдерин ёзугаар хүлээп алдыган шиитпирлерни боттандырары-биле холбаштыр капитал тудугнуң улам езүлдеглиг программазын күүседиринің айтырыгларын аңаа чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Е. К. Лигачев эге сезүү-биле чевүлел хуралды ажыткан.

СЭКП ТК-ның секретары В. Н. Ельцин илеткел кылган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүүге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгих, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, В. Э. Дымшиц, Б. Е. Щербина, ВЦСПС-тиң даргазы С. А. Шалаев, ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединиң даргазы А. М. Школьников, СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары чевүлел хуралдың ажылынга киришкен.

Чурттуң бүгү Барың Сибирь регионунуң бүдүрүкчү күштерин дүргеп хөгжүдер болгаш ооң нефть база газ байлактарлыг черлерин шингээдип алыр керекке шиитпирлиг роль капитал тудугга онаажып турарын чевүлел хуралга онзалап демдеглээн. Тюмень болгаш Томск областарга нефть-газ объектилериниң тудуунче кичээнгейни колдадыр үргүлчү угландырган турар ужурлуг.

Ооң-биле чергелештир, бар аргаларны додуу-биле ажыглавайн турарының болгаш кереэлиг организацияларның күүдериниң чедишпезининг уржуунда тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлдери чамдык таварылгаларда ооңум калбарып турарын демдеглээн. Нефть-газ тывыжының бүдүрүлгелерин тударыбиле, демир-орук болгаш автомобиль оруктарының четкизин хөгжүдери, чаа аэропорттарны тударын, суг транспортунуң аргаларын калбартыры-биле холбашкан чугула болгаш соңгаарладып болбас хей айтырыгларны шиитпирлээри хожудап турар.

Чуртталга болгаш социал-амыдырал тудуунуң улуг хожудаашкынынче партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчуларының кичээнгейин угландырган. Чуртталга бажыңнарының, школаларның, уруглар садтарының, эмнелгелериниң, поликлиникаларның, столоваларның, магазиниериниң, кинотеатрларның болгаш ескедаа объектилерниң чедишпейн турарын ол регионга кадрларны быжыглаарынга, күш-ажылчы быжыг коллективтерни тургузарынга таарымчалыг эвес салдарлыг болуп турар.

Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиниерин бүгү талалыг ажыглаары, тудуг херээниң бүгү угланыышкынарынга ону дүргедедири — тудугнуң кайгамчык улуг программазын боттандырарының кол, хөй нуруузунда кара чаңгыс оруу дээрзин чевүлел хуралга онзалап демдеглээн.

Тудугнуң болгаш тудуг материалдар үлетпүрүүң индустриалдыг баазазын быжыглаар болгаш хөгжүдер, Соңгу чүктүң байдалдарына бүзүрелдиг ажылдан шыдаар аргалыг бедик бүдүрүкчүлүг техника-биле оларны хандырар талазы-биле соңгаарладыышкын чок хемчеглерни алырын министерстволарга болгаш ведомстволарга сүмелээн. Бүрүн чыып эптээр бажың тудуунуң хемчээлдерин калбартыр, тудуг конструкцияларының болгаш кезектерининг заводка белен болурунуң деңнелин бедидер. Өрүмнээр установкаларны эптээрде, үлетпүр тывыш черлерин тударда, бүдүрүлге объектилерин дериирде блок-комплект методтарын бүгү талалыг шингээдип нептередирин тудуг шөлдеринге күш-ажыл чарыгдалдарын боттуу-биле эвээжедир болгаш нефть-газтыг чаа черлерни шингээдип алырының хуусаазын кызыырар арганы бээр.

Хоорайларның болгаш суурларның чиңгине планнарын экижидер сорулга ССРЭниң Күртудуунуң болгаш Кол хамаатыг тудугнуң мурнунга салдынган. Олар тус черниң байдалдарын болгаш онзагай түүлдерин бүрүн барымдаалап көөр ужурлуг. Бажыңнарны чурттаарынга эптиг, камналгалыг, квартираларны амгы үеге дүүшкен планнаашкыныыг, ыяңныттыг чылыг болдурар төлээде, тудугнуң болгаш архитектураның шынарын бедидер дугайында негелдени архитекторларның, төлевилекчилериниң болгаш тудугжуларның адрезинге кылган.

Чуртталга бажыңнарын, социал-амыдырал ужур-дузалыг объектилерин, автомобиль оруктарын тудар, Сибирьниң тудугларынга конструкцияларны, кылыгларны, материалдарны белеткээш, чорудуп бээр талазы-биле даалгаларны эвилелдешкен республикаларның, областарның болгаш хоорайларның күүседириңче улуг кичээнгейни угландырган. Чөв тудуг организацияларын кыска хуусаада тургузарын болгаш ажылдан турарларын быжыглаарын, бедик мергежилдиг дружулгалыг кадрларны оларга киириштирип ажылдадырын, тудуг организацияларының ажылынга доктаамал контрольду хандырарын сүмелээн. Нефть-газ комплекизиниң хөгжүдер талазы-биле даалгаларны күүсеткенининг тодаргай түңнелдерин министерстволарның болгаш ведомстволарның, черчериниң партия организларының ажыл-чорудулгазын үнелеп көөрүнүң чугула түүлү болдуруп санаар.

Тудуг организацияларының коллективтериниң шуут боттарынга дорту-биле чорудар организакчы болгаш политика - кижизидилгелиг ажылдың деңнелин болгаш уре-түнелдиин бедидерин, ол ажылды тодаргай бүдүрүлге сорулгаларын шиитпирлээри-биле, күш-ажылдың болгаш күүселдениң сагылга-чурумун быжыглаары-биле сыры холбаштырарын партия комитеттеринге сүмелээн. Ажылчыныңарның күш-ажылының болгаш амыдырал-чурталгазының байдалдарын экижидери, оларның мергежилин бедидери дээш тудуглар удуртукчуларындан негелдени бедидер.

Нефть-газ комплекизиниң хөгжүлдезин, капитал тудугнуң планнарының күүселдезин, күш-ажылчы коллективтериниң ажылын парлалганын, радионуң болгаш телевидениениң органнарын доктаамал чырыдар ужурлуг.

СЭКП-ниң Москва хооркомунуң секретары И. Д. Пясарев, СЭКП Тюмень обкомунуң бирги секретары Г. П. Богомяков, Украинаның Компартиязының ТК-зының секретары Б. В. Качура, Узбекистанның Компартиязының ТК-зының секретары Х. А. Шагазатов, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң секретары В. Н. Лобко, министрлер В. Г. Чирсков, В. А. Брежнев, А. Н. Щепетильников, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары В. М. Мишин олар чөвүлел хуралга санал бергеннер. Барың Сибирьниң районнарынга капитал тудугнуң хемчээлдерин калбартыр болгаш бо херекте бар четпестерни чайладыр талазыбиле ап чорудуп турар хемчегленирининг дугайында олар илеткеп чугааланнар. Чурттуң кол одалга-энергетиктиг баазазын хөгжүдерининге комсомолдуң салыышкынын улгаттырар, докталттынган даалгаларны хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштыг организастаарынга профсөвилелдериниң ролюн бедидер талазы-биле чамдык саналдарны база киирген.

(СЭТА).

Эш Н. И. Рыжковту ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга томуйлаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга эш Николай Иванович Рыжковту томуйлаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. ГРОМЫКО.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль. 1985 чылдың сентябрь 27.

Эш Н. А. Тихоновту ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы албан-хүлээлгезинден хостаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Кадыының аайы-биле пенсияже үнгенинге холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы албан-хүлээлгезинден хостаар дугайында эш Николай Александрович Тихоновтуң дилээн хандырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. ГРОМЫКО.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль. 1985 чылдың сентябрь 27.

Николай Иванович РЫЖКОВ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы

Николай Иванович Рыжков 1929 чылда төрүттүнген, 1956 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Уралдың С. М. Киров аттыг политехниктиг институдун доосказ.

Күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын 1950 чылда Уралдың аар машина тудуушкунуңуң С. Орджоникидзе аттыг заводунуң эзлчег мастери болуп эгелээн, аңаа эзлчег, цех начальнигинге, кол каңнакчыга, директорнуң оралакчызынга, а 1965 чылдан бээр — кол инженерине ажылдаан. Н. И. Рыжков 1970 чылдан бээр — ол заводтуң директору, а ооң соңунде «Уралмаш» бүдүрүлге каттыжыышкынының чиңгине директору турган.

1975 чылда ССРЭ-ниң аар болгаш транспорт машина тудуушкунуңуң министриниң бирги оралакчызынга, а 1979 чылда — ССРЭ-ниң Күрплан даргазының бирги оралакчызынга томуйлаткан.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунга Н. И. Рыжков СЭКП Төп Комитединиң секретарынга соңгуткан. СЭКП ТК-ның Экономиктиг килдизин ол хары угда база эргелекчилеп турган. СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунга Н. И. Рыжков СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге соңгуткан.

Николай Иванович Рыжков 1981 чылдан бээр СЭКП ТК-ның кежигүнү. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң (9—11 чыыштарының) болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының ийи дакпыр лауреады.

Төрээн чурттуң мурнунга ачы-хавыяалары дээш Н. И. Рыжков Ленин орден-биле ийи катап, Октябрь Революциязы орден, Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле ийи катап база медальдар-биле шаңнаткан.

БАЙЫРЛАЛДЫ ТАВАРЫШТЫР

Улус ажыл-агыйын сайзырады чаарты дериирине, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириңе шиитпирлиг роль машина тудуушкунуңа хамаажып турар. Ол адырның ажыл-ишчилери бедик бүдүрүкчүлүг станоктар-биле, эң нарын приборлар, аппараттар болгаш машиналар-биле муң-муң заводтарны, фабрикаларны, тарылга шөлдерин болгаш фермаларны хандырып турар. Ынчангаш машина тудуунуң комплекизиниң баазазын бүгү талалыг быжыглаары партияның экономиктиг политиказының кол угланыышкынларының бирээзи болуп турар. Ооң өзүлде темпилерин дараазында беш чылда бүдүн чартык — ийи катап бедидери көрдүнүп турар. Стратегтиг ол сорулганы шиитпирлээри адырның ажыл-ишчилериниң янициативазындан, шалыпчы байдалындан улуу-биле хамааржыр.

Тольяттиниң автомобиль бүдүрүкчүлериниң эгелээшкини маңаа чижек болур. Оларның эгелээшкинин чурттуң хөй коллективтери деткээн. Продукцияның шынарын бедидериниң, эртем-биле харылзааларны быжыглаарының техниктиг чаңгыс аай политиказының угланыышкынарының бирээзи болуп турар. Ооң өзүлде темпилерин дараазында беш чылда бүдүн чартык — ийи катап бедидери көрдүнүп турар. Стратегтиг ол сорулганы шиитпирлээри адырның ажыл-ишчилериниң янициативазындан, шалыпчы байдалындан улуу-биле хамааржыр.

Тольяттиниң автомобиль бүдүрүкчүлериниң эгелээшкини маңаа чижек болур. Оларның эгелээшкинин чурттуң хөй коллективтери деткээн. Продукцияның шынарын бедидериниң, эртем-биле харылзааларны быжыглаарының техниктиг чаңгыс аай политиказының угланыышкынарының бирээзи болуп турар. Ооң өзүлде темпилерин дараазында беш чылда бүдүн чартык — ийи катап бедидери көрдүнүп турар. Стратегтиг ол сорулганы шиитпирлээри адырның ажыл-ишчилериниң янициативазындан, шалыпчы байдалындан улуу-биле хамааржыр.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. К. Антонов илеткел кылган.

Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиниерин улус ажыл-агыйынга дүргеп шингээдип нептередириңе боттарының бүгү күжүн, билиин болгаш дуржулгазын бээрин, СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуурун хуралдың киржикчилери бүзүреткен.

(СЭТА).

кретары В. И. Долгих, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, эртемденнер, бүдүрүлге мурнакчылары, найысылалдың хөй-ниитизиниң төлээлекчилери.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. К. Антонов илеткел кылган.

Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиниерин улус ажыл-агыйынга дүргеп шингээдип нептередириңе боттарының бүгү күжүн, билиин болгаш дуржулгазын бээрин, СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуурун хуралдың киржикчилери бүзүреткен.

(СЭТА).

МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

Мадагаскар Демократтыг Республиканың Президентизи, Малагаси революциянын авангарды партиянын (АРЕМА-ның) Чингине секретары Дидье Рацирака совет удуртулганың чалааның ёзугаар сентябрь 27-де Москвада чедип келген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүүге кандидат, ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүүге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев олар Шереметьево аэродромга самолёттуң чанынга аалчыга байыр чедирген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы А. У. Салиманов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Т. Ментешашвили, ССРЭ-ниң министри В. М. Каменцев, Экономиктиг харылзаалариың күрүне комитединиң даргазы М. А. Сергейчик, СЭТА-ның чиңгине директору С. А. Лосев, ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң оралакчызы Г. К. Журавлев, ССРЭниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. С. Рыжов олар уткуп алышкынга киришкен.

МДР-ниң ССРЭ-де элчиин Ф. Рандриамамундзи уткуп алышкынга база киришкен.

МДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктарын аэропортка кедүрген.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

1985 чылдың октябрь 5-ти болгаш ноябрь 10-ну ажыл хүннери кылдыр санаарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели докталган.

1985 чылдың октябрь 5-те болгаш ноябрь 10-да ажылчыныарның болгаш албан-хаакчыларның ажыглавайн баар дыштанылга хүннерин оларның чыл бүрүде шөлээлиңге шөлээ хүннерин төлээри ышкаш, чурум ёзугаар төлевирлиг кылдыр, киир саналаар.

ЧЕДЕРНИҢ ТАРААЗЫ

Кызыл районда «Тиилелге» совхозта бо хүннерде тараа ажаалдазы түлүктээн. Ажаза чогуур 10,4 муң га тараа культураларының 4,2 муңу ажаттынган, бир гектардан ортумаа-биле 21 центнер дүжүттү алган. Доржу Дандарның удуртканы № 3 отряттың тарып, өстүргени 2750 га шөлдүң бир газыындан ортумаа-биле 25 центнер кызылтасты ажаап алган, ол амдыызында совхозта эки кергузуг.

Совхоз төвүинде шанга чедип келдивис. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, совхоз директору В. О. Оюига аңаа ужуражы бергеш, тараа ажаалдазының чоруп турарын чугаалап бээрин диледим.

— «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары, тараажылары бүгү совет улус-биле бир дээрэй СЭКП-ниң XXVII съездизинге күш-ажылчы белекterлиг ужуражыр дээш бо хүннерде шалыпчы ажылдап, тараа ажаалдазын болгаш күрүнеге тараа садарын Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнү, октябрь 13-ке чедир доозар хүлээлгени алганнар — деп, ол эгезинде демдегледи.— Демниг күш-ажылдың ачызында ажыл-ишчилер багай эвес дүжүттү өстүрүп алган, ооң ажаалдазында 49 комбайн хаара туттунган, механизаторлар кончуг тура-соруктуг ажылдап турарлар. Ажаалданы комплекстиг чорудуп келген: тарааны ажаар, саваңны бөлер, күскү чер аңдарылгазын кылыр. Ооң түңнелинде саваңны хоорзуидан удур-ла чайладып, сараттап, күскү чер аңдарылгазын чорудуп келген, ынчангаш 4232 га күскү чер аңдарар план күүсеттинген.

Келир чылдың үрезиннинге хереглээри эки шынарлыг бирги, ийиги класстың 1700 тонна кызыл-тазын, 300 тонна сулазын совхоз уруп алган.

Амгы үеде ажыл-агыйның тараажылары күрүнеге тараа садарынче бүгү күштү мөөнээн. Совхоз бо чылын күрүнеге 4,2 муң тонна тарааны садар планныг; ажыл-ишчилер боттарының бар аргаларын санап көргеш, күрүнеге ийи чыл планын азы 8,4 муң тонна тарааны садар, хүлээлгени алган. Ону күүседир дээш тарааны ой-шаанда арыглап, кургадып, Кызылдың сайгарылга баазазыиче хүнделе 600—700 тонна тарааны чүдүрүп чорудуп турар. Ажыл-агый дүүн, сентябрь 28-те күрүнеге 4,2 муң тонна тарааны саткаш, чыл планын күүсеткеш, онаалдадан ажыр тараа дужаарын ухамчылавышаан. Тарааның шынары еске ажыл-агыйдан эки болуп турар.

Шанда 72 кижи ийи эдлеч-биле ажылдап турар, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Ынчангаш тарааны арыглаарын, кургадырын, ыңай-бээр сайгарарын чедишкинниг күүседип турар.

Совхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары тараа ажаап алышкынын Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүнге чедир доозар хүлээлгезин күүседиргеге долу бүзүреткиглер.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТА: шанда тарааны арыглап турары.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

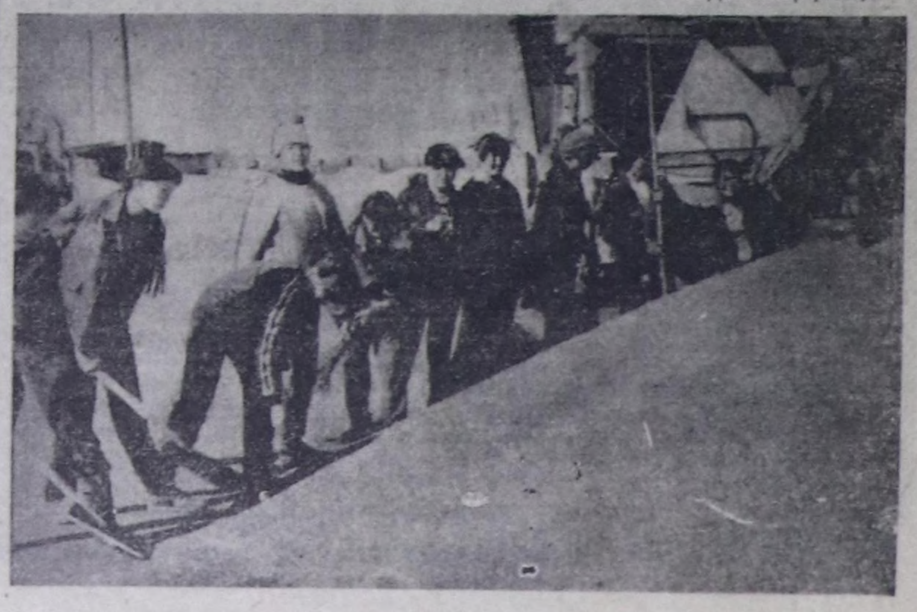

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬДУН арны

1985 ч. сентябрь № 9 (139)

КОМИТЕТТЕРДЕ

БАЙ-ХААК

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң зооветспециалистери болгаш удуртукчулары сүт будуреринiң хемчээлин көвүдедир болгаш шынарын экижидер хемчеглерни албайн, харын-даа планныг онаалдалар күүседегзин үзүп, сүттүң шынарын улам кудуладып турары илерээн.

Ындыг байдал эрткен чылда-ла турган. Бо чылын ол экижирип хамаан чок, улам дорайтап турар. Бо чылдың бирги чартыында сүт будуреринiң планы чүгле 74,2 хуу күүсеттинген. Дужаагаи сүттүң чүгле 21 хуузу бирги сорттуу, барык чартыы — 43,8 хуузу сорт чок болган. Куду шынарлыг сүт дужаганындан 28 муң рубль хемчээлдиг когарал болуп турар.

Июль-август айларда совхозтуң чоруткан судуң сүт заводу хүлээп албайн, дедир чоруткан. 36 тонна сүттү хүлээп алыр арга чок болган.

Саар инектериниң чемгерилгезинче, ажаалдазынче болгаш фермаларның санитарлыг байдалынче кичээнгей кошкак. Зоотехниктер, мал эмчилери ол талазыбиле хандыг-даа хемчег албайн, ындыг байдал-биле эптежип орарын улусчу контролёрлар тодаратканнар.

Фермаларда, ылангыя Алаак-1, Алаак-2 фермаларда санитарлыг деңнелдиң дыка кудулааны хынаддадан илерээн. Эмии аарыг инектерни илередир, оларны эмнээр ажыл чорбайн турар. Ындыг инектерден сагдынган сүт ангылаттынмайн турар. Сүт соодар аппарат үр үеде үрелик, олче кым-даа сагыш салбаан. Сүт шынары хынаар лаборатория ажыглал чок турар.

Бо бүгү четпестерни эдер туржук, код мал эмчизи К. М. Смолина арагалап турганы тодараан.

Үстүнде четпестерни сайгарып көргеш, Таңды районнуң улусчу контроль комитедиң К. М. Смолинаны болгаш кол зоотехник Ю. М. Маизай-оолду дөңгуткан. Болдунган когаралдарның кезик-чамдыызын эгидер соруулга-биле оларның шалыннарындан казаан, сүт будуруглезин көвүдедиринiң, ооң шынарын экижиделериниң хемчеглерин саат чокка боттандырарын үстүнде эптердеп негээн.

Бригадирлерниң болгаш фермаларда зоотехниктерниң материалдыг харыысалгазының талазы-биле хемчеглер алырын кол зоотехник Ю. М. Маизай-оолга дааскан.

САМАГАЛДАЙ

Күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидер болгаш ажыл шагының чидириглерин эвээжедир дээш кандыг хемчеглер алдынып турарының талазы-биле хынаддаиы Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң инспекторлары Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунга чоруткан. Районда база бир улуг будуруглениң план күүсетпейн турарының бир чылдагааны — ажыл шагының хөй саныыг чидириглеринде болуп турар. Эрткен чылын анаа чүгле ажыл шагы үскеки муң ажыг кижи-хүнү болган. Ынчангаш планнаттынган продукция-даа чедир будуруглүмээн, ооң саарылгазының планы-даа боттанмаан.

Бо чылын байдал оон чүгээртеп, корум-чурумну быжыглаар дээш чамдык ажылдарны чорудуп турза-даа, алды айларның планныг даалгаларын күүсеттинмээн. Ооң уламындан тос айларның планнарының күүселедээи база бергедээшкиннерге таваржып турар.

Будуруглеге тургустунган эш хүүзүнүң суду, арагалаашкынга удур демисел чорудар комиссия болгаи еске-даа хөй-ниити организацияларлы чамдык ажылды чорудуп турар. Ынчалза-даа оларның күжүнге администрация эм-даа кошкак даянып келген. Пунктунуң удуртулгазы Шуурмак суурда хөй-ниити организацияларының күжүнге даянмайн турар. Ылаңгыя кедээ Советтиң күүскомунуң дузазы кошкак. Суурнуң магазиннеринге арага аймаан садыглзары чурумчуттунмаан. Ол садыглар айда 10 муң рубль ажыг түңге арага аймаан сөөртүп эккеп, сатканыи контролёрлар илереткен.

Коллективтерге кижизидилге ажылын эм-даа күштелдирип, күш-ажылдың сагылга-чурумун улам быжыглаарының хемчеглерни хүн бүрүде алырын «Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң начальниги В. Н. Кызыл-оол аазаан. Бо талазыбиле четпес ажылы дээш ону улусчу контроль комитеди сагындырган.

ХАНДАГАЙТЫ

«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынның № 6 КМК-зы кылып турар тудугларын ажыглалга киирерии саададып, ажыл темпизин дыка соңнадып, шынарын бакырадып турар.

Хандагайтыда школа тудуунга чартык чылда 110 муң рубль шиңгээдип алыр тургаш, чүгле 33 муң рубльди шиңгээткен. Солчурда клуб тудуу хуусаазында доозулбаан.

Ажыглалга киргеи чурталга бажыңнары үр, оожум туттунуп, куду шынарлыг болуп турар.

Тудугларда янзы-бүрү материалдарның кадагалалы багай, оларның үрелир, чидер, самчыгдаттынары хөй. Чүгле контролёрларның хынап кергени объектилерде безин үрелип, төтчеглеттинген цемент, туулбу, соңга шили болгаш кургаг штукатурканың өртек-үнези муң рубль ашкан.

Тудуглар темпизин хожудадып, шынарын экижитпейн, тудуг материалдарының ажыглалын, кадагалалын кошкак организастааны дээш КМК-ның начальниги эш Т. Л. Анчымааны, кол инженер К. М. Өртенейни Өвүр районнуң улусчу контроль комитеди шыңгыы дөңгуткан.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

«Шекпээр» совхозка шээр малдың тарып бооздадылгазын август 10-да эгелээри планнаттынган турган. Ынчалза-даа август 26-да безин ол ажыл эгелевээни хынаддадан билдинген. Совхозта бар тарып бооздадылганың үш пунктуларында коданнарны пунктуларга эккээриниң графиктери-даа, пунктуларның ажылдаар корум-чуруму-даа, будуруқчу чошкарларның рационнары-даа, кошкарларны ашкарып-чемгерер кормушкалар-даа чок. Эргежок чугула зооветеринарлыг дериг-хереклер чедишпес.

Ылаңгыя Суг-Бажы деп черде пунктуда суугу, чынар-демир, стол, шкаф болгаи бооздадылга кылыр еске-даа хереклер чок. Ында эккеп каан 12 кошкарның чамдыызы арган. Бооздадылга эртер ужурлуг кодан хойларның хөй кезинде эрткен чылгы болгаш бо чылгы хураганнар үстүнмээн болган. Совхозтуң зооветеринария специалистери бо чугула кампанияны ала-чайгаарлаашкынче киирип, боттуг хемчеглер албаан. Эрткен чылдың четпестериниң катаптааны ол. Ынчан ындыг ала-чайгаарлаашкын болгаи организас чок сула эдержилгениң түңнелинде совхоз төрүүр чүс хойга онааштыр чүгле 61 хураган алган.

Ук айтырыг талазы-биле районнуң зооветспециалистерин улусчу контроль комитединиң хуралынга дыңнаан. Чугула ажылды сула организастааны, харыысалга чок чоруу дээш «Шекпээр» совхозтуң кол зоотехниги В. С. Монгушту шыңгыы дөңгуткан. Барын-Хемчик районнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги Э. М. Куулары сагындырган. Тарып бооздадылганы экижидери-биле боттуг хемчеглер алырын комитет олардан шыңгыы негээн.

ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР ДЭЭШ

«ССРЭ-де улусчу контроль дугайында Хөөлүну хүлээп алганы-биле холбаштыр улусчу контроль органнарының ажылын улам ынай экижидер болгаш оларга партыйжи удуртулганы күштедирер талазыбиле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдурбушаан. Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитеди болгаш ооң чер-черде бөлүктери ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктарга удур демиселди күштедиреринче угланган чамдык ажылдарны кылган.

Ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктарны илередир, баш бурунгаар болдурбас талазы-биле 1984 чылда олар 227 хынаддаиы болгаш рейдини кылган. А 1985 чылдың эрткен сес айларында 159 хынаида, рейд кылдынган. Районнуң улусчу контроль комитеди болгаш ооң чер-черде бөлүктери план үзугаар ажыллап турар. Чижээ, улусчу контроль бөлүктериниң бирээзи-ле чыл дургузунда 12-ден эвээш эвес хынаддаларны, рейдилерни кылыры оларның ажыл планнарында көрдүнген.

Кыддынган хынаддаларның болгаи рейдилериниң материалдарын бөлүктер боттарының хурааддарынга чугаалажып, ажыл-агый удуртукчуларын аңаа чалап, илереэн четпестерни тодаргай хуусааларда чайладырын чедип ап келген. Чижээ, «Найырал» совхозтуң бүдуруглге бригадазында улусчу контролёрлар сиген кезилдезинiң үезинде бо чылын хынаида кылгаш, суггарылга бугаларының унунга, ол ышкаш бөлдүрүүшкүн үезинде хөй сиген шөлдерге чедир алдынмайн артканын илереткен. Улусчу контролёрларның негелдезин ёзугаар бугалар унундан сиген кезилдезин, шөлдерден бөлдүрүүшкүнну немей чоруткан.

Күрүнеге малды садар үеде ажыл-агыйжы эвес чорукту зоотехниктерниң талазындан болдуруп турганын «Ак-Туруг» совхозтуң улусчу контролёрлары илереткен. Оларның медээзин ёзугаар районнуң улусчу контроль комитеди совхозтуң кол зоотехниги Арчумаевке чогуур харыысалганы хүлээткен болгаи совхозка когарал чедириишкинин чайлаткан.

Хынаддаларга болгаш рейдилерге массаларны улам-на хөй киириштирериичe районнуң улусчу контроль комитеди кичээнгейни сөөлгү үеде күштедирген. Амгы үеде районда улусчу контрольдуң 40 кол, 19 цех бөлүктериниң болгаш постуларының ажылынга 668 кижи киржип турар. Бөлүктер даргаларының, улусчу контролёрларның өөредилгезин, дуржулга солчулгазын, семинарларын организастап турар.

Чер-черде партия организациялары улусчу контроль бөлүктериниң, оларның контролёрларының ажылының дээштиин бедидеринче кичээнгейни угландырып, контроль ажылынга партийжи салдарны бөлүктерде ажылдап турар коммунистерни дамчыштыр чедип ап турар. Чижээ, районда улусчу контрольдуң кол 40 бөлүктериниң даргаларының 36-зы партия организацияларының секретарьларының оралакчылары, парткомнарның, партбюроларның кежигүннери болуп турар. Оларның илеткелдерин парткомнарның болгаш партия эге организацияларының хуралдарынга дыңнап, оларның ажылында бар четпестерни чайладып, чогуур сүмелерни берип турар. Ол ышкаш ССРЭ-де улусчу контроль дугайында Хөөлүнүн 21-ги чүүлүнге дүүштүр районнуң улусчу контроль комитеди район Советиниң бөлүктер болгаш постулар оларны тургускан улус депутаттарының Советтериниң сессияларынга боттарының ажылының отчёттарын берип турар. Чижээ, бо чылын он ажыг бөлүк даргалары Шагаан-Арыг хоорай болгаш кедээ Советтериниң сессияларынга илеткел кылган. Совхозтарның, будуруглелерниң болгаш организацияларның улусчу контроль бөлүктери, постулары оларны сонгаан коллективтериниң мурнунга отчёттарын бо чылдың март-майда берген. Ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруккa удур демисел талазыбиле районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы коммунист В. Х. Идамның отчёдун СЭКП райкомунуң бюрозунга бо чылын дыңнаан.

Районнуң улусчу контроль комитеди хөй-ниитиниң организациялары, суд, прокуратура, милиция органнары-биле сырый харылзаалыг, дем каттыштырылгалыг ажылдап турар. Ылангыя «Комсомолчу прожекторнуң» район штабы-биле харылзаа экижээн. Олар дем-биле хынаддаиы Шагаан-Арыгның нефтебаазазынга бо чылдың майда чоруткан. Нефть продуктуларын кадагалаар, норма ёзугаар сайгарар талазы-биле баазаның директору Киреевтиң ажылында четпестерни илереткен, ону сагындырган.

Ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктарны болдурганы дээш эрткен чылын албан-дужаалдыг 9 кижини, бо чылдың эрткен сес айларында — 16 кижини харыысалгага киирген. Албан-дужаалдыг 6 кижиниң шалыңдыидан 1837 рубль түңнүг эгидилгени кылган. Чижээ, «УТКА 25 чылы» совхозтуң директору тургаи Миносиниң 360 рубль түңнүг эгидилгени мал хорамчазын болдурганы дээш төлээн. Кооперативтиң өнчү-хөреңгилиниге ажыл-агыйжы эвес чорукту болдурганы дээш «Найырал» совхозта ажылчын кооперацияның баштаар черинiң даргазы Кууларны дөңгуткан.

Районнуң улусчу контроль комитеди, ооң чер-черде бөлүктери болгаш постулары боттарының ажылында бар четпестерни чайлатпышаан, контрольдуң дээштиин бедиделиниче кичээнгейни күштелдирип турар.

С. САГААН,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң инструктору.

АЖААЛДА ҮЕЗИНДЕ...

Каа-Хем районнуң улусчу контроль комитеди районнуң ажыл-агыйларында дүжүт ажаалдазының канчаар чорун турарын хынап, ажылда четпестерни чогуур үезинде чайладыр хемчеглерни ап чорудуп турар.

«Совет Тыва» совхозтуң Кара-Баалык деп черде тараан кызыл-тастың үнгени эки. Тавычалай кестирзе чогуур быжа берген сула турда-ла, ону кестирбейн, ол чаагай үнген, быжарын маиаар турган кызыл-тасты элекгеи тавычалай кестирип, 30 гектар черниң кызыл-тазын мал чеми кылдыр кезе берген турганың районнуң улусчу контроль комитединиң хынаддазы ой-шаанда илередип, ону соксаткан.

«Ленинчи орук» совхозтуң Кадыр-Эл ховузунда 130 ажыг гектар черде көк-сула тараан. Ооң үнгени эки. Мал чеми кылыры-биле ону кестиргеш, чогуур үезинде ажаап албаанындан чаъска үрелип, адаа изип эгелээн. Эки ажаагаи болза бир гектардан-на 20 центнер дүжүтту ап, 70—80 тонна суланы ажаап алыр тургал. Бир эвес сенаж кылган болза, 400—500 тоннаны оон белеткеп алыр турда, совхоз директору Ю. А. Клевиков ону ажаап, бөлүп алырын бодавайн, аңаа мал кадарарын чепшээрээн дээрзин совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы, районнуң улусчу контроль комитединге дыннаткан. Хынаддадан ол четпестер шын болуп бадыткаттынган. Совхоз директорун сагындырган болгаш аңаа мал кадарарын соксадырын, кестинген суланы бөлүп ажаар талазы-биле дарый хемчег алырын районнуң улусчу контроль комитеди совхозтуң дирекциязынга дааскан. Тараа шөлдериндеи саваиы бөлүп ажаап ап турары багай. Саваиы арттырып каап турар. Саваңын бөлбейн каапкан шөлдерни грабль-биле катап бөлдүрген.

«Улуг Октябрь» совхозка хынаида чоруп турда илерээни болза, ажылдаза чогуур үш жатканын 11 шакка чедир чүгле чаңгызы ажылдап турган. Тарааны дорт кестирип турган 6 комбайн 11 шакка чедир ажылче үнмээн. Комбайнерлер А. Д. Порошнев, А. П. Теплых, В. И. Есипов олар арагалап, ажыл шагы үзүп келген. Тракторист Виктор Орлов ийи хүн ажылдавайн арагалап турган болган. Дүжүт ажаалдазының үезинде ажылын каапкаш, Көк-Хаак суурже кирип, оон брага эккеп ижип турганын районнуң улусчу контроль комитеди тодараткан. Оларга тус-туста административтиг хемчеглерни онаап, кижи бүрүзүн 100 рубльге торгаан. Ажаалда үезинде ажылга хынаида, контрольду кошкатканы дээш совхоз директору А. К. Дресвянниковту сагындырган.

Дүжүт ажаалдазының, келир кышка белеткелдиң үезинде контрольдуң дээштиин улам бедидерин, чер-черде улусчу контроль постуларының, контролёрларның ажылын идепкейжидерин районнуң улусчу контроль комитеди чугулалап көргүскен турар.

К. ОЧУР-ООЛ,
районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Кызыл хоорайның 40 дугаарлыг аъш-чем магазининиң коллективи садыглаашкынның культуразын бедидерин чедип албышаан, бараан саарылгазының планын ай санында ажыр күүседип, мактадып келген. Ол садыгның ажылдакчылары он бирги беш чылдың планныг даалгаларын база алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырып, СЭКП-ниң XXVII съездизинге төлептиг ужуражырының социалистиг чарыжын бо хүннерде улам калбартып турарлар.

Магазинниң ажылын экижидеринге ында улусчу контроль бөлүү улуг идигни берип турар. Хоочун садыгжылар Зинаида Григорьевна Балыко, Тамара Устиновна Спрыгина садыгның киидистеринге ейлеп-ейлеп хынаддаларны чорудуп, рейдилерни организастап келгеннер. Магазинге кирип турар аъш-чемнерниң шынарын доктаамал хынап турарлар. Бараанларның четче-бүрүн болурун база хайгааралга алган. Контролёрларның ажылынга ында чээрби чыл ажылдаан ажылчын Вера Михайловна Заховасова болгаш оон өскеда-даа ажылчыннар, садыгжылар идепкейлиг киржип, киидистерниң санитарлыг байдалын база хынап көрүп, арыгшеверни шыңгыы сагыырынга дузалажып турарлар.

ЧУРУКТА: Кызыл хоорайның № 40 магазинниңде улусчу контролёрлар Зинаида Балыко, Тамара Спрыгина, Вера Заховасова.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

Бөлүктерде

ОБЪЕКТИЛЕРГЕ ХЫНАЛДАЛАР

Кызылдың септелге-тудуг эргелелиндe объектилер хөй, ында тос бригада ажылдап турар. Оларның хөй кезии тудугжулар, шеверлекчилер. Тудугжуларның иштинде он чылдан өрү үеде аңаа ажылдап, күш-ажылчы коллективтиң кол өзээ апарган мурнакчылар аазаш эвес. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Г. А. Иванова, хоорай Советиниң депутады Г. Р. Изакова, бригадир П. Г. Петрова, шеверлекчилер А. И. Иваева, К. Н. Елистатова, В. Г. Мозколевская, чазаныкчы А. И. Гоникер олар ышкаш мурнакчыларның кылып турар ажылының ыяары эки.

Ынчалза-даа барык бүгү объектилерни хүлээп алыр үеде чедир кылдыммаан ажылдар хөй болуп келген. Ажылдың куду шынарлыының дугайында медээлер коллективте улусчу контроль бөлүүнге база кээп тургулаан. Бөлүкте шупту беш контролёр бар. Олар эрткен чылдың төнчүзүнден бээр хынаддаларны он бир удаа чоруткан. Ылаңгыя демир аймаа шыгжаар черниң байдалын, объектилерде тудуг материалдарының болгаш техниканың ажыглалын, кадагалалын, общежитиелерде байдалды хынап кергеи. Ооң түңнелдерин бөлүктүң хуралдарынга сайгарып, четпестерни болдургаи бүрүүлүг кижилерге хемчеглерни хүлээдип, администрацияның мурнунга айтырыгларны тургузуп-даа турар. Чижээ, 16 аал ишти чурттаар бажың тудуу эргелелдиң-даа, ниитизи-биле Тыва септелге-тудуг трестиида ажылдакчыларынга улуг ужур-дузалыг. Ол объектини график ёзугаар эрткеи чылдың октябрьда ажыглалга дужаар турган. Бо объектиде цементтиии шын эвес кадагаланыын контролёрлар илереткеш, тудуг мастери Г. Кузнецовтуң шалыныңың үштүң бир кезиин тыртар деп хемчег хүлээткен.

Үстүнде чугаалаанывые бажыңның тудуунда амгы үеде 38,1 муң рубль шиңгээттинген. Бо чылдың августка чедир тудуг ажылын барык чорутпаан. Чүге дизе чагыкчылар акшаландырыышкын айтырыын шиитпирлевейн турганнар. Амгы үеде айтырыг шиитпирлеттинген болганда долу күшиниер база бар. Бирээзинде — 104, өскезинде — 94 кижини киирген.

Хынаддаиың түңнелин Таңды районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш, арагалаашкынга удур демиселди кошкак чорудуп турары дээш, «Сельхозхимия» бүдуруглге каттыжышкынының даргазы Е. И. Макаровту, «Суггат» каттыжышкынының кол гидротехниги Н. Н. Борисенкону сагындырган, четпестерни октябрь 10-га чедир эдерип даваскан.

ЧАМДЫЫЗЫ ХИРЛИГ

Кызылдың Титов кудумчузунда 36 дугаар бажың. Чаагайжыды туттунган ол беш каът бажында 120 аал ишти чурттап турар. Чаа төлевилеп ёзугаар эптиг, таарымчалыг кылдыр тутkан, изиг болгаш соок суглуг, төпчүткеи газтыг.

Бажыңны долгандыр ногаанчыдылгазы-даа эки. Ынчалза-даа бо чаагай бажыңның подъездилериниң санитарлыг деннели аңгы-аңгы. Бирги, алдыгы подъездилериниң байдалы эки.

А яйиги, үшкү подъездилериин санитарлыг деннели дыка чөгенчиг. Аштакчы ону эртенниң-не аштап, арыглап каар. Кежээ көөрге ында октагылашкан чүве-ле хөй болур. Арбуз карты болгаш үрезини, конфета саазыны, тоорук карты, таакпы хавы, серенги ыяжы дээш чүү чок дээр.

Ооң туржук бажыңының чадыын пылесос-биле аштаап, подъездиниң сонгазынче силгип, дүкпүрүп каар кижилер бар.

Хоорайның № 2 бажың эргеледи, ында улусчу контроль болуу бо четпестерже кичээнгей салып, ындыг культура сагывас чорукту сойгалаар үе кедбаан бе?

С. ДҮКЕЖЕК.

ФОТО-ЧУРУК БУРУУДАДЫП ТУР

«Кызыл тараачын» совхозтуң малчыннарының Кудургунда кыштаа бар. Аңаа мурнуку чылдарда сүт-бараан фермазы, дагаалар өстүрер чер турган. Ооң кажаадары, чуртталга бажыңнары ам-даа артып калган. Ол куруг бажыңнарны септеп, малчыннар, кадарчылар чурттаар кылып ап болур турган. Ам ол бажыңнарының чамдыызын бузуп, чүдүрүп алырын совхозтуң директору В. Р. Евсеев бодуунуң «өңнүктеринге» чепшээрен эгелээн. Чоокта чаа база бир бажыны бир кижи бускаш, чүдүрүп апарган.

— Ол бажыңнарны, кажаларны бускаш, бажыңнарынар чанында чем хайындырып ижер чер азы гаражтар кылдыр тудуп алыңар — деп директор сүмелээн дижип турар.

Ол хайыраан тудугларны бузуп үргедевейн, аңаа күш фермазын азы сүт-бараан фермазын-даа катап тургузуп ап болгай — деп, малчыннар хараадан орарлар.

ЧУРУКТА: чүдүрүп алган барган бир бажыңның орну.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

ХЕМЧЕГЛЕР АМ-ДАА КОШКАК

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында партия болгаш чазактың доктаалдарын күүседир чамдык хемчеглерни Таңды районнуң «Сельхозхимия» биле «Суггат» бүдуруглге каттыжышкынналарының коллективтери алганындан оларда күш-ажылдың сагылга-чурумуи элээн экижээн, ажыл шагы үзер чоруктар кызырылган.

Чамдык кылдыган ажылдар-биле чөргелештир үстүнде адаан коллективтериниң удуртукчулары, хөй-ниити организациялары арагалаашкынга удур демиселди амдаа негелдеге чедир чорутпайн турар. «Сельхозхимия» каттыжышкынында бүдуруглге арагалаар чорук уламчылавышаан. Ажыл шагының үезинде зоирик чораан үш чолаачының мергежил талазы-биле төлээр акшазын казаан. Оларның бирээзи озал-ондак кылгаш, ЗИЛ-554 машина биле трактору сандан үндүрген. Сөөлгү үш айда бо коллективтен 10 кижи зоириктер сергедир черге хонган.

«Суггат» бүдуруглге каттыжышкынында арага аймаа алыр талоннар үлеп берип турарында четпестерни хайгыылчылар илереткен. Бо айтырыгны профзилед комитединиң киржилгези чокка директор часкаан шиитпирлеп турар болган. Июнь, июль айларда коллектив 35-35 талонну үлеп берген. Август айда талонну шупту 132 кижиге берген, хынаида хүнүнде оларның 16-зы ында ажылдавайн турар, алды кижи 21 хар четпээн болган. Сентябрьда кодээ Советте берген данзыда хажыдыышкынар база бар. Бирээзинде — 104, өскезинде — 94 кижини киирген.

Хынаддаиың түңнелин Таңды районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш, арагалаашкынга удур демиселди кошкак чорудуп турары дээш, «Сельхозхимия» бүдуруглге каттыжышкынының даргазы Е. И. Макаровту, «Суггат» каттыжышкынының кол гидротехниги Н. Н. Борисенкону сагындырган, четпестерни октябрь 10-га чедир эдерип даваскан.

Партийжи амыдырал: отчёттар болгаш соңгулдалар

ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ ШҮГДҮНМҮШААН

Партияның XXVI съездизиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, партияның ээлчеглиг XXVII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш Сүт-Хөлде Карл Маркс аттыг совхозтуң ишчилери ажылдап турарын партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга партком секретары К. Ш. Хуналдай демдеглээн.

Совхозтуң экономиказын хөгжүдер, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чоруун бедидер дээш партком, партия эге организациялары чамдык ажылдарны кылган. Ажыл-агый бо беш чылдың эгезинде карылгалыг ажылдап турган болза эрткен чылын орулгалыг болган, бо чылын орта немей орулганы ап болур аргалыг. Кызыл-Чыраа сүт-баразан фермазының коллективи эки ажылдаавыш, күрүнеге сүт садарының беш чыл планын хуусаа бетинде күүседткен. Чер ажылының талазы-биле чамдык чедиишкиннер бар, кукурузаның багай эвес дүжүдүн өстүрүп алган. Партия организацияларының, коммунистериниң саны өскен, шынар составы экижээн. Бүдүрүлгениң мурнакчыларының саны чыл келген тудум-на көвүдеп орар.

Иletкелчи болгаш саналберген коммунистер партия комитединиң отчёттуг үеде чоруткан ажылын шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтээш, четпестерни эдер талазы-биле чүү кылырын чугаалап, боттарының бодалдарын илередип, сүмелерин киргерген.

Совхозтуң экономиказын хөгжүдериниң айтырыгларынче коммунистер кол кичээнгейни салып, хамыктың мурнунда малдың баш санын өстүрериң, продуктулуун бедидерин, уксаазын экижидерин чугула деп санаан. Совхозтуң мал болгаш чер ажылының бүдүрген продукциязының бот-үнезин улуг болуп артпышаан. 1981 чылда бир центнер сүттүң бүдүрериниң 42 рубльди чарыгдаан болза 1984 чылда 68 рубль чедир көвүдээн. Өскедаа продуктуларның бот-үнези улуг. Бо чылдың эрткен сес айларындан ол көргүзүглер кудулаваан.

Малдың янзы-бүрү чылдагааннардан өлүп хоораары, чидери эвээжеваан. Бо чылын шээр малдың хорамчазы кайыдаа чылдан хөй болган. Ажыл-агый төрүүр чүс баш кыс малга оналаштыр чүгле 66 хураганы, 52 анайны менди доруктуруп алган. Чер ажылының культуразы ам-даа бедик эвес, дүжүт эвээш болуп турар. Ажыл-агыйда четчир санныг трактор, комбайн, автомашина, көдээ ажыл-агыйның машиналары бар, ындыг-даа болза оларны бүдүрүкчүлүг ажыглавайн, камналгалыг эдилевейн турарындан хуусаазы четпээнде үрелип, үндүр бижиттинип турар.

Совхозтуң мал болгаш чер ажылынга үдуртулганы партия комитединиң кошкатканындан, ында коммунистерден негелдеңи, одар-биле партия ажылын сулаткаңындан үстүнде айыткан четпестер үнүп, ажыл-херек чедиишкинниг шиитпирлеттинмейн турарын санал берген коммунистер чугаалаан.

Мал ажылының специалистери негелдеге чедир ажылдавайн турарын хуралга шынгыы шүгүмчүлээн.

— Совхозта кол зоотехник Солун-оол Бүрбү, селекционер-зоотехник Галина Доржу, хост-таттырган мал бригадирлери бар, малдың баш санын өстүрериң, продуктулуун бедидерин, уксаазын экижидерин алырын парткомдан коммунистер шынгыы негээн.

Парткомнуң учёдунде 44 коммунист, 9 партия кежигүнүге кандидат бар, материалдыг бүдүрүлгеде оларның 49 хуузу хаара туттунган. Оларның иштинде совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары эвээш эвес. Партия организациязының, парткомнуң хуралдары айыткан хуусаалары-да план ёзугаар эртип келген, анаа совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларынга партийжи удуртулганың, коммунистериң партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының дугайында отчёттарын, политиктиг, экономиктиг өөредилгениң, хөй-ниити организацияларының ажылының талазы-биле болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалашкаш, чогуур шиитпирлерни хүлээп ап келген.

Партия организациязының чорудуп турар партийжи организастыг, идеологтуг, политика кижизидилгелиг ажылында чедир кылдынмайн турар чүүлдер барын санал бергеннер чөптүү-биле шүгүмчүлээн. Коммунистериң аразында планның онаалдаларын күүсетпес, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, партия хуралдарынга саналонал бербес, хөй-ниити ажылынга кириппее йи-чангыс кижилер ам-даа бар, оларныңбиле тус-тузунда ажылды партком чорутпаан. Партком кежигүннериниң чамдыызы бот-идепкей чок ажылдап турда, партком секретары К. Ш. Хуналдай олардан негелдени кылбайн келгенин четпес деп демдеглээн. Профэвилел, комсомол комитеттеринге болгаш хөй-ниити организацияларынга партийжи удуртулганың кошкаандан олар чогуур негелдеге чедир ажылдаваан. Малчыннарже үнүүшкүнниерни организаставаан. Культура бажыңынга дыштанылга кежээлери, ужуражылгалар болгаш өске-даа хемчеглер эвээш эртип турар, ылаңгыя арагалаашкынга удур демиселди күштелдирген үеде ооң ажылын идепкейжидериниң эргежок чугулазың айыткан. Партком нуң кадрларны шилиир, ажылга таарыштыр тургузар, кижизидер талазы-биле хүн бүрү чорудар чугула ажылында четпестер бар, ылаңгыя аныяктарны мал ажылынга хаара тудар, ажылдаарынга, чурттаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче сагыш салбайн келген, ооң уламыдан малга ажылдаар күзелдиг аныяктар эвээш.

Партия хуралдарынга кончуг эки хемчеглерни айыткан доктаал-шиитпирлерни хүлээп ап турар, ындыг-даа болза ооң күүселдезин чедип алыр дээш ажылды партком чоруткайн келген, оңу харыылаар эштериң дынадыгларын албаан.

Отчёт-соңгулдалыг хуралдың хүлээп алган доктаалында партия организациязының организастыг, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылын экижидеринче угланган хемчеглерни айыткан.

Т. ХЕРТЕК,
«Шынның» корр.

БӨГҮН—МАШИНА КЫЛЫКЧЫЗЫНЫҢ ХҮНҮ

СТАНОК КЫЛЫКЧЫЛАРЫНЫҢ АЖЫЛ-ИЖИ

МОСКВА. «Станок тудуунуң Серго Орджоникидзе аттыг заводу» каттыжыышкынының 120 ажыг ажылчынары бо чылдың планныг даалгаларын Улуг Октябрьның 68 чыл оюнга чедир күүседирин хүлээнген. СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткууру дээш социалистиг чарыш коллективте улам калбарыш турар. Чурттуң коммунистериниң чыжыының хүнүге чедир каттыжыышкынының коллективи санныг программалыг башкарылгалыг 15 станокту пландан ажыр бүдүрерин, пландан ажыр бүдүрген продукцияны 1,5 миллион рубль түнге сайгарарын телевилээн.

Ол бүгүнү чедип алырынга кол дериг-херекселдерни ийи эдчеглиг ажылдаарынче шилчидери болгаш күш-ажылды организастаарының база идиг бээринии бригада хевирии улам нептередирга салдарын чедирер. 1985 чылдың төнчүзүнге чедир бүдүрүлге коллективтеринге бригада аргазын шиңгээткени 85 хуудан кудулавас ужурлуг.

ЧУРУКТА: автоматчыткан чаа шугумнуң комплекизинге кирер агрегат станоктарын эптеп турары.

А. СЕНЦОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

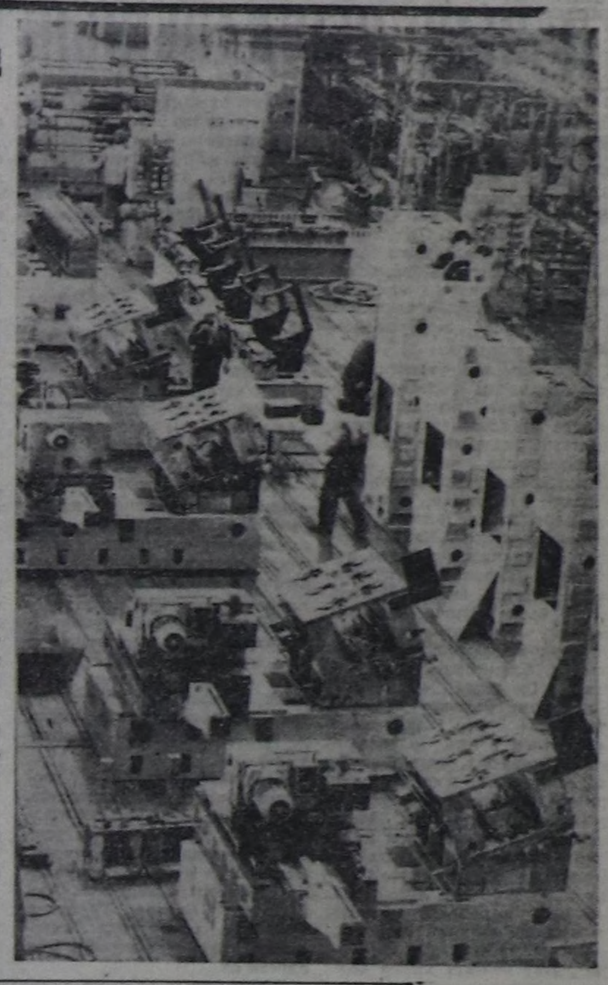

ШЫҢГЫЫ НЕГЕЛДЕЛИГ ШЫЛГАЛДА

Заводтуң экономиктиг билиглер өөренир школазының кичээлдеринче чалалга квартал төнчүзүнүң кызыг-чай чок үезинде Сумының Фрунзе аттыг машина тудуушкунунуң эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының цехтериниң болгаш албан черлериниң начальниктериң безин кайгаттаан. Бүдүрүлгениң бүгү командирлери семинарга чедип келгеннер: ажыл-агыйны башкарып чорударының чаа аргаларын нептередириниң болгаш эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириңге оларның салдарын күштелдиреринің айтырыглары мында кижи бүрүзүн дүвүредип турар. Ук бүдүрүлге чылдың эгезинден бээр планнаашкынның болгаш идиг бериишкинниң чаа системаларын шенээринің Бүгү-эвилел полигону болу берген. «АвтоВАЗ» коллективи-биле кады Сумының машина кылыкчылары хаңылаан бот-орулга-чарыгганың дээштиин херек кырынга бадыткаар хүлээлгелиглер.

Чаа байдалдарда коллектив бодунуң чарыгдалдарының ээзи болу берген. Алдынган орулганы Күрбюджет, министерство болгаш каттыжыышкын аразынга беш чылдың чыл аайы-биле баш удур бадылаан нормативтер, ёзугаар хуваар. Бодунуң хуузунда хереглелдерінге бүдүрүлге орулганың рубль бүрүзүнден 70 копеекти чарыгдап болур эргелиг.

— «Хуузунда хереглелдер» деп билиишкинни тайылбырлаза чогуур-деп, семинарның удуртукчузу, каттыжыышкынның чиигине директорунуң оралакчызы В. Москаленко СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

— Бүдүрүлгени техника талазы-биле эде дериириңге болгаш калбартырыга, эртемни хөгжүдеринге, социалкультура хемчеглерге болгаш чуртталга тудуунга үнер чарыгдалдар ында кирип турар. Материалдыг идиг бериишкин фондузунче база ол кирип турар болбайн аан. Бүдүрүлгее келгеннериң хөй кезии чыл эгезинден бээр бистиң бүдүрүлгечилеривистиң ажыл төлевири чүү хире өскенин бир дугаар айтырар боор чүве болгай. Чүвени ынчаар «кыдыра» көөр чорук шын эвес. Бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазын боду акшаландырар талазы-биле дуржулганың баштайгы түннелдери ажыл-херектиң ындыг янзылыг организастаашкының хамыктың мурнунда күрүнеге ажыктыын бүзүрелдиг көргүскен. Чаа ёзу-биле ажылдап эгелээниниң эгезинден бээр Күрбюджетче акша шилчидиишкини эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге бүдүн чартык қатап өскен, а ол-ла үеде «хуузунда херегледерге» чарыгдалдар чүгле 30 хуу көвүдээн. Байдал кандыг-дыр, боттарынар бодап көрүгерден. Ол-ла үе дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 14,1 хуу бедээн, а ажыл төлевири — 6,8 хуу өскен. Херектиң байдалын сан-чурагайлар бүзүрелдиг көргүзүп турары билдингир ышкажыл.

Материалдыг идиг бериишкиниге хамаарыштыр алырга, «ажылдаан шаа-биле, ол хире алыр» деп принцип ханылаан бот-орулга-чарылга байдалынга эң дээштиг болуп турар. Ажыл төлевиринге тускай немелделер дугайында негелде бүдүрүлгеде ажылдап кылдынган. Шалың фондузунуң камнаттынганының күселиниге ону дээди мергежилдиг ажылдакчыларга төлөөр. Муринакчылар ажылдап турар бригадаларның коллективтери-биле кады администрация кижи бүрүзүнүң үлүг-хуузун үнелеп көөр.

Экономиктиг идиг бериишкин системазының канчаар боттанып турарын семинарның дыңнакчылары тодаргай чижек кырынга сайгарып чугаалашкан.

Семинарның бедик деңнелге эрткени, дыңнакчыларның идепкейлии, сонуургалдыы Сумының машина кылыкчылары бодап алган бүгү-лее чүүлдерини амыдыралга ыяапла боттандырар дээрзинге бүзүрелди чайгаар-ла болдуруп келир чорду. Кол-ла чүве — нарын хөй-хөй айтырыгларны шиитпирлеп тургаш, чангыс эвес катап херек кырынга машина кылыкчыларының бадыткап көргүскен чүүлдү шиңгээдип алганы-дыр, ол дээрге — ажыл-агыйжы организастыы, экономиканы билири, кандыг-даа айтырыгны эртемге угаазылаттынган туруштан, күрүнеңиң эргежыыи бодаар туруштан шиитпирлеп шыдаары-дыр.

СЭКП-ниң XXVII съездизинге турааскаткан күш-ажылчы ээлчегте туруп, он ийиги беш чылда контроль чурагайларны ханызы-биле анализтеп көрбүшаан, каттыжыышкынының коллективи «АвтоВАЗтың» автомобиль кылыкчыларының үлегери-биле эң күженишкининг хүлээлгени алган.

Фрунзе аттыг каттыжыышкында мөөнеттинген дуржулга онза улуг-дуржулгалыг болуп турар, чүге дизе, үүрмек продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар ында дөмей машина тудуушкуннуг бүдүрүлгелер чуртта муң-муң болгай. Мурнакчыларның инициативазы уламчылакчыларын ыяап-ла тыва бээр. Боттарының орулгаларының ээзи болуру — берге херек. Ынчалзажок бот-башкартынар эргени чедип алыр дизе, беш чылдың хүлээп алыры шынгыы болгаш негелделиг шылгалдаңы «тергиин эки» демдекке дужаар херек.

М. БОРОДЫНЯ,
СЭТА-ның корр.
Сумы.

СЭКП-ниң XXVII съездизинге күш-ажылчы белекти Москваның И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводунуң коллективи белеткеп турар. Дизель моторлуг, эң-не камналгалыг ЗИЛ-4331 маркалыг чүк сөөртүр автомобильдерни съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир бүдүрерин шиитпирлээн. Чүк сөөртүр чаа машиналар даштыкы хевириниң болгаш техниктиг шынарларының талазы-биле амгы автомобильдерден ылгалдыг болгаш артык бедик бүдүрүкчүлүг болур. Немелде прицептерни болгаш чартык прицептерни оларга кошкан чорук ук машиналар 2,5—4,5 тонна чүктү амгы автомобильдерден хөй дажыглаар арганы берген. Оларның ЗИЛ-645 деп дизель мотору бензин чарыгдалын барык 30 хуу эвээжедир.

Автомобильдин чаа конструкциязының техниктиг шиитпирлерин ылаптыг дүрген хынаар, дизелдиг чүк машиназын бүдүрүп эгелээр дээш чаа автомобильдерни шенеп эптээр участокту тургускан.

ЧУРУКТА: автомобильдерни чыып эптээр корпуста слесарь-эптекчи В. А. Виржанский (солагай талазында) болгаш слесарь-чолаачы С. А. Ландик оларның ЗИЛ-4331 маркалыг дизелдиг чүк машиналарын чаа участокта эптеп турары.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргенинии демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзиден «Күш-ажылдың хоочуну» медальбиле шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Сурнис Шарифуловна **Абубакирова** — хоорайның харылзаа белдириниң оператору.

Вениамин Александрович **Андреев** — хоорайның харылзаа белдириниң улуг электромеханиги.

Григорий Дмитриевич **Баранов** — школа-интернаттың башкызы.

Ирина Борисовна **Бегзи** — № 1 ортумак ПТУ-нуң башкызы.

Алевтина Васильевна **Бизюк** — республиканың ботөредилгелиг ортумак школазының башкызы.

Анда Григорьевна **Бонина** күрүнеиниң Кызылда педагогика институдунуң кадр киллизиниң начальниги.

Агния Иннокентьевна **Бочегурова** — Күртелерадиокомитеттиң радиотелетөвүнүң цех начальниги.

Николай Ефимович **Ваньков** — Күртелерадиокомитеттиң редактору.

Анатолий Иванович **Галайко** — № 1 АТБ-ниң чолаачызы.

Борис Павлович **Григорьев** — Тыва АССР-ниң Чурттагакоммунал ажыл-агый министерствозунуң «Тыва коммунэнерго» бүдүрүлгезиниң директору.

Антонина Стефановна **Золотухина** — хоорайның харылзаа белдириниң ажылчыны.

Мария Алексеевна **Изосимова** — үлетпүр бараанар садыының № 17 магазинииниң эргелекчизи.

Клавдия Ивановна **Качалкина** — хоорайның харылзаа белдириниң оператору.

Мария Владимировна **Кирюшкина** — ортумак № 1 ПТУ-нуң өөредилге эргелекчизи.

Анна Николаевна **Кононенко** — Күртелерадиокомитеттиң радиотелетөвүнүң монтажчызы.

Валентин Иванович **Кормилицын** — № 1 орук-тудуг эргелелиниң машинизи.

Николай Фёдорович **Кулагин** — № 2 АТБ-ниң чолаачызы.

Михаил Александрович **Куршаков** — ортумак № 1 ПТУнуң башкызы.

Лилия Степановна **Куршакова** — Тыва АССР-ниң Мелиорация болгаш суг ажылагый министерствозунуң кол бухгалтери.

Виктор Прохорович **Мерзляков** — телеграф-телефон станциязының улуг электромеханиги.

Августа Прокопьевна **Миронова** — хоорайның харылзаа белдириниң профэвилел комитединиң даргазы.

Надежда Александровна **Мухаметгареева** — школа-интернаттың кижизидикчи башкызы.

Анна Ивановна **Охотникова** — республиканың туберкулёзка удур диспансериниң эмчи сестразы.

Сонам-оол Санчатович **Оюн** — Тыванның профоблчөвүлелиниң чолаачызы.

Николай Егорович **Пак** — хоорайның харылзаа белдириниң почтальону.

Нина Ивановна **Пахомова** — телеграф-телефон станциязының телефонизи.

Аграпина Емельяновна **Питутина** — Тыванның ном садыының республика конторазының № 2 магазинииниң техажылчыны.

Валентина Фёдоровна **Полежаева** — телеграф-телефон станциязының электромонтёру.

Татьяна Урвановна **Рябикова** — республиканың бот-өредилгелиг ортумак школазының методизи.

Нина Леонтьевна **Синельникова** — телеграф-телефон станциязының телефонизи.

Степан Васильевич **Ситников** — «Тыва суг тудуг» трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң ажылчыны.

Таисия Александровна **Скобеева** — «Востоксибгипроводхоз» институттуң Тывада салбырының улуг инженери.

Елена Фёдоровна **Сластенова** — телеграф-телефон станциязының телефонизи.

Александр Назарович **Токарев** — хоорайның харылзаа белдириниң электромонтёру.

Клавдия Николаевна **Утямишева** — Чурттагакоммунал ажыл-агый министерствозунуң улуг экономизи.

Валентина Михайловна **Фескина** — хоорайның харылзаа белдириниң ажылчыны.

Людмила Николаевна **Филимонова** — Респотребсоюзтуң техажылчыны.

Раиса Сергеевна **Чайникова** — хоорайның харылзаа белдириниң оператору.

Надежда Фиофиловна **Чистякова** — улус депутаттарының хоорай Совединиң күүсекомунуң кадык камгалал килдизиниң кол бухгалтери.

Екатерина Фёдоровна **Шантарова** — школа-интернаттың ажылчыны.

Ирина Владиславовна **Шестакова** — педучилищениң башкызы.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Дизекмаа Монгушовна **Дизигир** — «Тыва» совхозтуң малчыны.

Константин Канчыырович **Дуганчы** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Хандыш Чульдумовна **Довгак** — «Хөндергей» совхозтуң ажылчыны.

Доржу Доржуевич **Куулар** — «Большевик совхозтуң ажылчыны.

Любовь Григорьевна **Лихицкая** — Чадаананың № 1 ясли-садының эргелекчизи.

Бопук-оол Чолдак-Кысович **Монгуш** — Чыргакы сес чыл школазының ажылчыны.

Серин Сундукаевна **Монгуш** — Шеми ортумак школазының техажылчыны.

Чудур Дамбыйовна **Монгуш** — Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыны.

Михаил Көк-оолович **Назыты** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Комбу Чадамбаевна **Ондар** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Маман Самбуевна **Ондар** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Анна Васильевна **Петрова** — районнуң төп эмнелгезиниң кол сестразы.

Долгай Кижээевна **Саая** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң малчыны.

Клавдия Илларионовна **Семешенко** — районнуң төп эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Данзы-Белек Мугуртановна **Тюлюш** — Хөндергей ортумак школазының техажылчыны.

Долгар Архиповна **Чамыян** — районнуң төп эмнелгезиниң эмчи сестразы.

(Уланчылыг.)

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООСТУР ЧЫЛЫНДА

Беш чылдың доостур чылын көдээниң ажыл-ишчилери шалыпчы ажыл-ижи-биле демдеглеп турар.

КУСТАНАЙ. Ажыл-херекти чогаадыкчы ёзу-биле көөрүнге үндезилээш, механизаторлар-биле дем каттыштырылгазын быжыглааны Кустанай областың чүк автоэргелелиниң чолаачызы П. Шипке күш-ажылдың эң тергиин бүдүрүкчүлүүн чедип алыр арганы берген. ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң шаңынга чангыс хүн дургузунда 261 тонна тарааны шелдерден ол чедирген. Социалистиг чарыштыг эжеи А. Яворихтиң Казахстанның эң тараалаг черинге 10 чыл дургузунда кымга-даа аштырбаан чедиишкининден Шиптия чедип алган көргүзүү 20 тонна хөй болган.

— Беш чылдың эгезинден бээр кур черниң хөй-хөй ажыл-ишчилери чаа, улам бүдүрүкчүлүг техниканы алган. Чижээ, мен «КамАЗ»-ка олурупкан мен, а мээн ажылдап турарым ажыл-агыйның механизаторлары — «Нивалар-лыг» .Оларны эки ажыглаар дээш ажаан алышкын үезинде доктаамал ажылдаар ажаан алышкын-транспорт звенозун тургускан бис, ол чангыс наряд-биле ажылдаар. Дүжүттү, черниң байдалын барымдаалап, комбайннарның, хөй чүк сөөртүр чүк машиназының шимчээшкининиң тодаргай графигин баш удур тургузуп, куруг кожугларның тураг черин тодарадып ап турар бис — деп, П. Шип чугаалап орар. Ажылды мынчалдыр организастаарга, элээн үе-шак хүн дургузунда камнаттынар-дыр. Ооң түннелинде чангыс машина-биле мооң мурнунда ышкаш ийи эвес, харын дөрт комбайнга ажылдаар аргалыг апарган.

Автопоезд башкарарының техниказын тергиин эки шиңгээдип алган чолаачы П. Шип чүктер сөөртүр талазы-биле ийи беш чылдың планын күүсеткеш, автоэргелелден болгаш эш-сөөрүнден байыр чедиришкиннери алган.

Казахстанда чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге хөй чүк сөөртүр дөрт муң ажыг автопоездилер киржип турар. Оларның дыка хөй чолаачылары база П. Шип ышкаш механизаторлар-биле харылзаазын быжыглавышаан, әолчег нормаларын болгаш онаалдаларын элээн ажыр күүседирин чедип ап турар.

СМОЛЕНСК. Бир эвес чаъс-бораннаачал-даа черлерге ажылга эки белеткенип, мал чемнерин бүдүрерин үлетпүрлүг үндезинге таарыштыр тургузуп аптар болза, ындыг-даа зонага малга четчир чемнерни белеткеп ап болур. Смоленск областың чер ажылдыгларының база катап бүзүреткен. Бо чылгы чаъстаачал чайын безин мал чемнерин бүгү кыйка четчир кылдыр белеткеп алган болгаш немелде курлавырларны белеткээрин уламчылавышаан.

Чижээ, сигенни пресстеп болгаш рулоннап белеткээр чорук бо областа калбак нептерээн. Бүгү ажыл-агыйлар сиген серилерин тудуп, оларның дыка хөйүн вентиляторларбиле дерээн. Ам безин областа сигенниң бештиң бир хуузу дээвиирлер адаанда турар.

ГРОДНО. Гродно областың Гродно районунуң малчыннары күрүнеге эът садарының беш чыл онаалдазын күүседипкен. Эрткен беш чылдаазындан дыка хөй — 126 муң тонна ажыг продукцияны комбинаттарже чоруткан.

Үлетпүр хевириниң боттарының мал чемнери-биле хандыртынган комплекстерден болгаш фермалардан эът-тиң барык чээрби беш хуузун алган. Бобылыг сигеннер, кукуруза, аралаштырар культуралар тарылгаларының шелдерин калбартып, сиген көзер черлерниң болгаш одарларның продуктулуун өстүрүп тура тарылгаларның структуразын сайзырангайжытканының азызында ол көргүзүгнү чедип алган.

Депшилгелиг технологиялар ёзугаар белеткеттинген мал чемнерин микроэлементилер-биле байлакшаан хөй компонентилиг балансылаттынган холуксаа кылдыр тускай цехтерде болбаазырадып турар. Ооң-биле кады мал чеми тараа камнаттынар. семиртилгеде хавааның хонукта немелде деңзизи 534 грамм, а мыйыстыг бода малдың — 461 грамм чедир бедип турар.

Эрткен кыштаглаашкының түңнелдерин ёзугаар Бүгүэвилел социалистиг чарыжының тиилекчизи — районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 9 муң тонна эът садар. Малдың кадырган чемнерин бүдүн чартык чылга чедер кылдыр курлавырлаан, сигенни, сенажты, силосту эрткен чылдаазындан хөйнү белеткээн.

(СЭТА).

...ДАШТЫКЫДАН СӨӨЛГҮ МЕДЭЭЛЕР...

⊙ **ЛИССАБОН.** Мурнуу-Африка Республиканың Лиссабонда элчин черинге бижикти Португал коммунистиг партияның делегациязы дамчыткан болгаш Мурнуу Африканың патриоду Нельсон Менделаны кара-бажындан доп-дораан хостаарын база сөөк-язы ылгай көөр чорукту узуткаарын расисчи эрге-чагыргалардан ол бижикте негээн. «Аванте!» солуниуң байырлалынга киришкен хөй муң португал ажылчы чоннар бижиктиң адаанга ат салган турган.

⊙ **ЛОНДОН.** Мурнуу-Африка Республикада сөөк-язы ылгай көөр ёзу-чурум-биле харылзааларны тударын уламчылап турар консерваторларның чазааның политиказынга удур демисежиринче кыйгырган чагааны тред-юнионнарның британ конгрезиниң чиигине секретары Норман Уиллис Великобританияның профэвилелдериниң болгаш улуг фирмаларының адрезинге чоруткан. Англияның болгаш делегейниң хөй-нииттизиниң негелделери турбуже, М. Тэтчерниң чазаа Преторияның сөөк-язы ылгай көөр дерзии эрге-чагыргалары-биле харылзааларны улам-на калбартып турарын чагаада айыткан.

⊙ **БРЮССЕЛЬ.** Херээжен чоннуң ортуунда ажыл чоктарның санының талазы-биле Бельгия «Ниити рынок» чурттарында бирги черни ийи чыл дургузунда улаштыр эзлеп турар, Европаның экономиктиг ниитилежилгезиниң статистика эргелелиниң медээзин ёзугаар алырга, Бельгияда амгы үеде ажыл чоктарның аразында 323 муң хөрээженнер ажыл чок азы чогуур назылыг херээжен чоннуң 19,5 хуузу болуп турар.

⊙ **КАИР.** Египеттиң профэвилелдериниң Бүгү-ниити федерациязының съездизин ажылын дооскан. Палестинаның араб чоңуунун национал эргелери дээш демиселин Египеттиң ажылчыннары бүрүн деткип турарын съездиге хүлээп алган политиктиг декларацияда медеглээн.

⊙ **КАБУЛ.** АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң сессиязы болган. Күрүне аппарадының ажылын экижидер айтырыгларны сессияның киржикчилери чугаалажып көргеи болгаш чөвүлелдиң Президиумунуң сессиялар аразында ажыл-чорудулгазын анализтээн. Улустарның айыыл чок чоруун быжыглазарынче угланган тайбынга ынак инициативаларны айыткан ССРЭ-ниң парламент бөлүүнүң делегей чурттарының парламентилериниң кежигүннериниге чоруткан кыйгырыын сессияга база чугаалажып көргеи. АУДП ТК-ның Чиигине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң Даргазы Б. Кармаль илеткел кылган.

ДАЙЫН ЧЫЛДАРЫНЫҢ ЧАГААЛАРЫ

(Төнчүүг. Эгези № 225 «Шында»).

БЕЛОРУССИЯДА Бобруйск хоорайның чоогунга дайзынга удур күштүг тулчуушкуннарны чорудуп турган үеде, 1943 чылдың ийиги чартыында, ол хөрөзиниң солагай талазынче база эктинче кончуг аар балыглаткан. Тулчуушкун шөлүүге өлүрткен кижилер аразынга ол элээн үеде медерел чок чыткан.

Минусинскиге чурттап турган ооң авазы Федосия Дмитриевна биле кадайы Александра Васильевнага: «Төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш шынгыы тулчуушкун үезинде Виктор Иванович Елисеев маадырлыы-биле өлген» деп дыңнадыг келген. Кажыдалдың карак чажы дыка-ла үр катпаан. Ынчалзажок түвени черле канчап билир. Виктор дириг бооп чадавас кылдыр бодаан, ооң кирип турганы полктуң командылал черинге кадайы Александра чагаа бижээн. Ол ыйда «Чогаалчы Константин Симоновтуң «Мени мана» деп шүлүүдүде «Өлүрткен деп дыңнадыгны алзыңза-даа, ында бүзүреве, мени мана» дээн сөстерин номчаан, сеткил-сагыжым кезээде хөлзеп кээр. Мээң ашаам Виктор өлүрткен дээрзинге бүзүревейн бо чагааны бижидим» дээн одуруглarны киирген, ооң дугайында ылаңтыг харыыдан бээрин дилээн, адрезин айтып каан.

Баштайгы чагааның харыызы допчу болгаш кыска болган. Силерниң чагаадар алдывыс. Ашаанар Виктор Елисеев Бобруйск чоогунга аар балыгланган, тулчуушкун шөлүүге медерелин оскунган чыдырда, санитарлар тыпкаш, госпитальче чоруткан, ам ында эмнедип чыдар дээрзин айыткан, полктуң политкилдизиниң начальнигы ат салган.

Александра Васильевна ашаанның дугайын, ооң кайда эмнедип чыдарын, кадыынын байдалы кандыгыл дээрзин тодаргай бижиирин дилеп ийиги чагааны чоруткан. Ону полктуң политкилдизиниң начальнигиниң комсомол талазы-биле оралакчызы элээн тодаргай кылдыр харыылаан:

«Хүндүлүг, Шура!

Силерниң чагаанар алдывыс. Ашаанар дугайында сагыш човап турарынар дээп өөрүп четтирдивис. Силерниң ашаанар Виктор Елисеев сөөлүүде бистиң 766 полугувуска кирип турган. Тулчуушкуннар үезинде коргар чүрек чок, эрес-дидим чорукту хөй удаа көргүзүп келген. Ол дээп Кызыл Тук орден болгаш «Эрес-маадырлыг чорук дээп» медаль-биле шаңнаткан.

Бобруйск хоорайның чоогунга бистиң шериглеривис дайзынның күштүг камгалалын чаза таварып турар үеде ол кончуг аар балыгланган. Ооң соонда элээн каш айларда госпитальга эмнеткен. Амгы үеде Виктор Грузияда Цхалтубо курортунда эмнедирин үргүлүүлевишаан. Ооң адреви бо...

Байыр-биле!

Улуг лейтенант П. Жирнов».

Ындыг чагаа алгаш, ооң авазының, кадайының болгаш дунмаларының сагыш-сеткили амырай берген. Өг-бүледен фронтуже чоруткан дөрт кижиден чүгле чаңгыс-ла дириг арткаи кижи ол болган.

ВИКТОР Иванович Цхалтубога элээн каш айларда эмнетсе-даа, балыгның аар уржуундан ийиги бөлүктүң инвалиди болган. 1944 чылда шеригден халашкаш, инвалид болза-даа, ол аңаа олурбаан. Төрээн черинге ээп келгеш, баштай школага шериг херээ башкылап, ооң соонда Тывага чурттай бергеш, ДОСААФ обкомунуң инструкторунга, Чөөн-Хемчик районнуң ынчангы колхозтарынга база АТБ-зинге хөй чылдарда чолаачылап-даа чоргулаан. Сөөлүүредир Виктор Иванович Кызылга көжүп келгеш, аңгы-аңгы транспорт организацияларынга ажылдаан, шагда-ла пенсияже үнзе-даа ажылдавышаан.

Дайын чылдарында эрес-маадырлыг чоруу дээш Төрээн чурттуң ону үнелеп демдеглээн алдар-хавыяаларының чамдыызын үстүнде адаан болгай бис. Сөөлүүредир оларга Кызыл Сылдыс орден, он хире дайынчы медальдар, а улуг Тиилелгениң дөртен чылында Ада-чурт дайыны орденниң ийиги чергези немешкен. Ооң эрес-маадырын олар бадыткап турар.

С. ШОЙГУ,
журналист.

КАРПОВ—КАСПАРОВ

Москвада П. И. Чайковский аттыг концерт залында шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш делегей чемпиону Анатолий Карпов биле ол-ла ат дээш гроссмейстер Гарри Каспаровтуң аразында маргылдаа эртип турар.

Маргылдааның тоску оюну бир янзы байдалдыг эрткен. Маңаа баштайгы ооллар солчулгазы чүгле... 27 дугаар көштө болган. Каш көш эрткенинiң ёөлүнде элээн бадүүчүй берген. Ынчалза-даа ол байдал демиселдиң дүргедээрин болдурган.

Оюн төнчүзүнче шилчий берген-даа болза, шыдыраа шөлүүге көштер дүргедей берген. Сонгаварладырынга чедир каш-ла секунда арткан турда, агы-биле ойнаан Г. Каспаров бир ооллу халаска берип чыдар 42-ги көжүп кылган. Кажарлаашкынның ураи аргалыг салыг ам тактиктиг сөгиржип алышкын-биле солуттунган.

Сонгарлаттынган оюнга 52-ги көшке чедир удур-дедир халдаашкыннар соонда, гроссмейстерлер хайымнашканнар.

Дараазындагы оюн дүүн болган, аңаа агы-биле делегей чемпиону ойнаан.

ЧҮРЗКТА: салышкын үезинде.

И. УТКИННИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

«АЛЁША»

— Силериң хоорайынарны долгандыр турар алды тейниң кайызы ээ-не чаражыл— деп, Пловдивтиң кайы-даа чурттакчызындан айтырар болзунарза, боданмайн-даа «Хостакчылар тейи» деп харыылаар. Оон «Алёшаның турар тейи аан» деп немеп каар. Пловдивтиң чурттакчылары «Алёша» дугайында ырга база аажок ынактар. Хоорайның радиозу бодунуң дамчыдылгаларын база-ла ол ыр-биле медээлевишаан, эртениң-не эгелээш, кежээниң-не доозар.

Бедик тейниң кырында чөөн чүкче, бодунуң Төрээн чуртунче көрүп алган турар билдиннес солдат болгар кижи бүрүзүнге канчаар-даа аажок эргим.

«Алёша» ышкаш тураскаалдарны чон мынчаар чугаалажыр: «Ону тургускан кижилерни билбес-даа болзувусса, ол бистиң тураскаалывыс».

Ону тургускан кижилер дугайында албан бижиктерин тывары меңээ белен эвес болган. Ынчалза-даа мен оларны тодарадып апкан мен. «Алёшаның» тураскаалын скульпторлар Александр Занков биле Иван Топазов, архитекторлар Петко Цветков биле Марко Марков олар тургусканнар. Бодунуң ажылын олар «Совет Армияга тураскаал» деп адааннар, а болгар улус аңаа «Алёша» деп атты берген.

Ынчалза-даа тураскаалдың авторлары чүгле болгарлар эвес. Бир катап сураглыг совет шүлүкчү Константин Ваншенкин ол тейге чораан. Хостакчы Совет Армияга болгаш улустуң кызыгаар чок ынакшылы ооң сагыш-сеткилин доюлдурган болгаш «Алёша» дугайында шүлүктү бижиринче албадапкан. А совет композитор Эдуард Колмановский аңаа аялга бижээн. «Алёша» деп улустуң ынак ырызы ынчаар төрүттүнген болгаш дораан-на чер-черге дыргын тарай берген. Ол ырны ССРЭ-ниң болгаш Болгарияның чурттакчылары Марицының эриктеринден Мурманскиге чедир, маадырлыг Брестиден Оожум океанның эриктеринге чедир ырлажып турар. Аңгы-аңгы национал совет кижи бүрүзүнге ол тураскаал база эргим.

Тейже үнген санында кижи бүрүзү «Алёшаның» баарынга хөй чечектерни салып, ооң дугайында ырның сөстерин, аялгазын сактып көөр. Болгарияның байлак черинче Хостакчылар тейинден харап алган турар ол солдат чамдык кижилерге эрес-дидим хостакчы, а эскелеринге идегелдиг камгалакчы. Аңаа аныяк коммунистерге партия билеттерии тыпсып, а пионерлерге — бичии димитровчуларга кызыл галстуктарны баглап турар. Делегейниң бирги космонавтызы Юрий Гагаринниң олурткан ыяжы ында ногаарарып өзүп турар. Олче Пловдивтиң чурттакчылары боттарының хүндүлүг аалчыларын чалаарынга ынактар.

— Эх, Алёша, ам-на ужуражып келдивис — деп, улгады берген бир турист тураскаалга келгеш чоок эжинге дег чугаалааның дыңнаан мен.

А бир катап аныяк совет журналист уруг-биле база аңаа келдивис. Аныяк уруг тураскаалдың баарынга салган чечектерин ур-ле эдип тарыылаар, ооң караңның чажы бүлдеңейнин турду.

— «Алёша» дээрге тодаргай кайы-бир солдатка тураскаал эвес-тир. Пловдивке чангыс-даа совет солдат елбээн — дидим.

— Бистиң чырык хүнүвүс, тайбың дээривис дээш амытының бергенинерге кайгамчык тураскаал-дыр. Мээң үем аныяк оол Тиилелгеге чедир чурттавайн, ынакшын четтикпейн амы-тыныңдан чарылган чадавас — деп, ол мунгаргай харыылады.

Кисловодскиден келген бир турист Пловдивке келгеш бодунуң командири чораан майор Гуцуляктың ады-биле адаан кудумчуну үр-ле дилеп келген. Хоорайның кудумчуларын бир шаг ботка кезип келгеш, ооң командири чораан совет ужудукчуунуң чурттап турганы болгар өгбүлени тып алдывыс. Румынияны хостажып тура аар балыглаткаш ол маңаа елген. Совет турист өөнүүн хөөржүдүп турда болган митингини, аңаа чарлышкынның сөстерин болгаш салютту сактып чугаалады. «Алёшага» куспак долу чечектерни ол экпеп берген. Ол чечектериң аразында таблицажыгашта мындыг сөстерни номчаан мен: «Болгар чонуң Алёша деп адаанымээң кайгамчык командиримге».

Америкадан келген журналист-биле база тураскаалга чораан бис. Ооң баарында чечектериң хөйүн ол кайгаан. «Мында улустуң үргүлчү ырлажыры чүү деп ыр боор?» деп ол айтырды. Ооң төөгүзүн, ырның утказын чугаалап бердим. Ол кезек кайгап турган; «Алёшаның» автомады Калашников системазының бе?» деп айтырды.

Делегейниң чонун бо тураскаал, шынап-ла, кайгадып турар. Совет күрүнеинiң болгаш Варшава Керээзиниң кирижикчилери чурттарның ачызында делегейде тайбың болгаш дең эрге камгалаттынып турар дээрзин олар билир. «Алёша-ла» турза, делегейге тайбың турар дээрзинге олар бүзүрелдиг.

Ынченгаш Болгарияда бөдүүн орус Алёша деп ат кижи терелгетенге болгаш делегейге тайбың дээш дайгырак дег дыңналыр.

Георги ВЛАСОВ,
болгар журналист.
Пловдив.

КУРЯК ЧАЙ

Кудук чайык херелин теп
Куряк-чайы хүннеп кээрге,
Кулун-чаваа дешкилээп дег,
Куряктар-даа меннип үнер.
Аңаа орар кадай-даа чок,
Ажыл шаанче холу иштиг,
Чүнүң ээрген,
ширтээн сыраан,
Чүнү черле кылбас дээрил.
Ойбак-дыдык
селип-септээр
Олут орбас үе кээрге,
Назы дөгээн кадайлар-даа
Аныяксыы улам дендээр.
Келин кызын бүдүү бодап,
Кезек кадай кидис өөр,
Чамдыктары
чекпек-саржаан
Сава долдур үүжелээр —
Кудай дээриниң хайыразы—
Куряк-чай-даа чаагай үе.

Бойдус шаннаан чылыг үе
Болчаан ышкаш моорлап
келдя,
Куряктар... ой, буруу болду,
Куряк эвес —кадай-кыстар,
Куюм чүрек эзиннелдир
Клубтарже базыпса чүл?
Танцы тепсе канчап
баар деп,
Дашка сүрүп келген эвес.
Чалыы шагның кезек өйүн
Чалап алза кеми чүү деп,
Карак базар Ында-бирек
Каттырымзап манап тур
боор,
Оюн-баштак,
каткы-хөгдеп
Озал-ондак үнмес-ле боор.
Башкы хыраа мөңгүнери
Баштың дүгүн каастай
берзе,
Авыралдыг бойдус белээн
Аржыыл-биле чажыргаш
чоор.
Хавактарда сыгыглар-даа,
Хаварылган адыштар-даа,
Идер-чалыы чораан ейнүң
Пзии тода тудуп чорда,
Кулай дээриниң хайыразы
Куряк-чайның хүлүмзүрүү
Херээжен чон сеткилинге
Кезээ мөңге чайнап чораай.

Е. ТАНОВА.

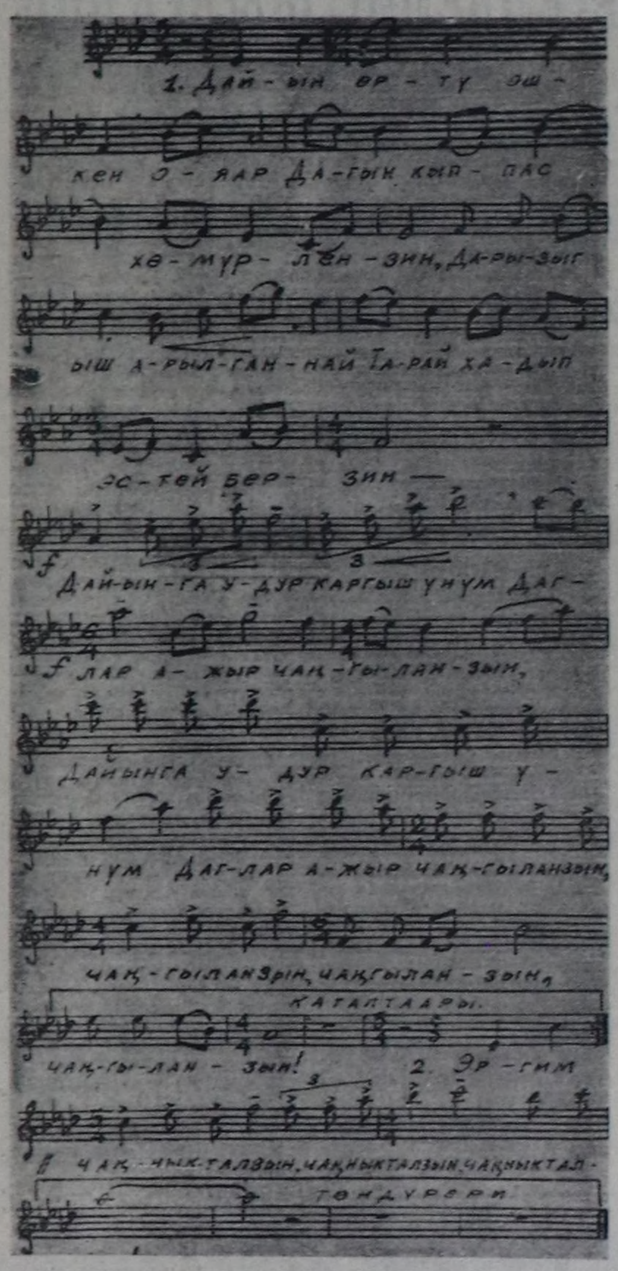

ООО

ИЕНИҢ ҮНҮ

Сөзү Ю. Күнзегештиң.
аялгазы Х. Дамбаның.

Дайын ертү өшкен олар
Дагыы кыппас
хөмүрлезин,
Дарызыг ыш арылганнай
Тарай хадып эстей
берзин —
Дайынга удур каргыш
үнүм
Даглар ажыр чаңгыланзын,

чаңгыланзын,
чаңгыланзын,
чаңгыланзын!

Эргим ынак оглум, кызым
Эртемнериң бедиин четсин,
Ажыл-ишчи чонувустуң
Аас-кежиин дарганнашсын,
Келир үе салым-чолу
Херелдендир чайыннанзын,

чайыннанзын,
чайыннанзын,
чайыннанзын!

Оран чуртту чонум-биле
Оглум, кызым ээлеп
тутсун:
Ховуларга, хоорайларга
Хостуг ыры динмирезин —
Коммунизм тудуглары
Хопук тудум өөскүн үнзүн,

өөскүн үнзүн,
өөскүн үнзүн,
өөскүн үнзүн!

Дайын ертү өшкен олар
Дагыы кыппас
хөмүрлезин,
Дарызыг ыш арылганнай
Тарай хадып эстей берзин
Тарай хадып эстей
берзин —
Дайынга удур каргыш
килеп
Далай кежир
чаңныкталзын,
чаңныкталзын,
чаңныкталзын!

ООО

СОЛУН КОНЦЕРТ

Танды районнуң сигеп шөлдеринге ажылдап турган сигенчи бригада, звеноларга Өвүрнүң Солчур көдээ культура бажыңының чанында «Аржаан» аттыг агиткультбригадазының бот-тывынгыр артистери аалдап чорааннар.

«Аржаан» деп агиткультбригада Өвүрнүң «Коммунизмче орук» совхозунуң база кожазы Мөңгүн-Тайга районнуң сигенчилеринге аалдап чедип, үениң байдалынга хамаарыштыр чогаатынган шоодуглуг чечен чүүлдерлиг, солун программалыг концерттерни бараалгаткан. Мал чеминиң белеткелинде ажылдап турарларның ажылынжинге тураскаакаткан чаа номерлерни немей чогаадып ап, оларга күүседип берип чоруурлар. Ындыг, оларның кылып, бүзүрүп турар ажыл-ижин үнелеп, мактап турар номерлерни дыңнаан, сигенчилер улам сорук кирип, хей-аъды кедүрлүп турар.

Бот-тывынгыр артистерниң А. Тановтуң «Хлеб-тараа» деп ырызын ырлаанын, сыгыт-хөөмейин, танцы бөлүүнүң күүсеткөөн тыва танцыларын база шоодуглуг интермедияларны сигенчилер улуг сонуургал-биле көргеннер.

Ч. МОНГУШ.

АЛА БУГА

Тоолчургу чугаа

Шаг-шаанда чаңгыс инектиг хей ажы-төлдүг ашак, кадай чурттап чораан. Чайын боорга Сүт-Хөлдүң кыдыынга чайлаар, кыжын боорга Кызыл-Тайганың Хемчик хемче кербезинге кыштаар Сарыглар Адакан ашак чүве-дир.

Бир чайын Сүт-Хөлдүң челээш өөнүү чечек шыпкан чингир ногаан эриинге Адакан ашак чайлап олурган. Дан бажы шала херел, даш бажы сарыг шокар турда, ашак өөндек үнүп кээрге, кодан өдээнден кончуг улуг хөл бугазы хөлче кылаштап киргеш эштип-шымнып көзүлбейн кире берген. Ашактың инээ буганың соонче көрүп, ыыгайнып туруп калган.

Хөл бугазын көргенин ашак кадайынга, ооң соонда кожаларынга чугаалап турган.

Хүннер, айлар эртип турзатурза, ашак, кадайның чангыс инээнiң боозу улгадып турар апарган. Шала часкаар инек-даа төрүп чадаан, бектени берген. Оон ам канчаар бызааны дириг турда уштуп алганнар. Кончуг улуг эр ала бызаа болган.

Өскүс бызааны ашак, кадай шай-биле эмискиктеп тургаш, доруктуруп алганнар. Ооң улгадып өзүп турары-даа кедергей, аңаа инек малда чок дээн улуг бүдүштүг амытан болу берген. Ону көөр дээш ырак-чооктан улус корүп, кайган магадап чугаалажып турганнар.

— Оран ээзиниң оглу бугадыр — дээрден өске сеглээр сес тыппас болганнар.

Бир чылын улуг харлыг чут кыш болган. Улустуң мал-маганы-даа ховартаан. Шала часкаар аш кызагдап келген. Ынчалза-даа Адакан ашак чангыс ала бугазын соп чивээн. Харын ооң саадының ханын ханаш, хан аксып ап, оозун изиг пашка хооруп чип тын-мейди үнгеннер. Ашак бугазының саадыдан хан аксып алыр деп барганда арга-эзимниң өзт-сигенинiң чажыдындан сиир-сиген деп үнүштүң бүрүзүн, дазылын хандылап алыр турган. Бугазының ханын алган соонда демги хандызын аңаа ижиртип, ханапкан балыгны чиңнеп шарыптарга хан доктаай бээр турган. Ол чоок-кавынын аш-чутка туттурган ядылары Адакан ашактың ала бугазының саадын ханаш, ооң ханын хооруп чип амы-тынныг үнгеннер.

Адакан ашактың ала бугазының саат ханы саамчыыр болу берген, ынчап баарга буга боду бустап мөөреп, Хөлчүктүг деп черинiң Белдир адаанда Чоон-Дыт дээр өске дыттардан онза ылгалдыг, улуг чоон дытка өгени бээр турган. Чоон дыттың бажы сагланайнып, чочагайлары тоглап дүжүп турар дээр.

Ол магалыг улуг буганың сураа чонга тарай бээрге сумузунуң чаңгызы ядыы ачы Адакан баштадыр кезек ачыларны сыынадып Хан-Дээр тайгазынче чорудупкан. Олар аңаа тос сыын олчалыг болганнар. Тос сыынның ээдин ала бугага чүдүүптерге аалга чедир тоор-даа чок шөлээп оттап, арт-сыннарны ажып келген деп чугаа бар.

Сүт-Хөлдүң Чоон-Дыттың турганы улуг онгары-даа, хөл бугазының оглу ала буганың кедергей улуг мыйыстарыдаа чоокка чедир чыткан дээр.

Кошкар-оол ОНДАР.

ТВ

СЕНТЯБРЬ 29-ТА БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.35 —«Зарядкаже, чыскаалыңар!». 8.50 — Шыдыраа талазы-биле делегей чемпионады. Информастыг үндүрүлге. 9.05 — «Корабелы с «Ленинской кузницы». Док. телефильм. 9.35 — «Будильник». 10.05 — «Спортлото». 39-ку тиражы. 10.15 — «Совет Эвилелиниге бараан бооп тур мен!» 11.15 — «Кадыкшыл». 12.00 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 12.30 — Совет черге ужуражышкыны. 12.45 — «Кедээниң ажыл-ишчилеринге дамчыдылга». 13.45 — «Музыка киоскузу». 14.15— «Аян-чорукчулар клуву». 15.15 — «Ырыга улуг хүн келген». Ригадан дамчыдылга. 16.15 — «Приключения Мюнхаузена». Мультфильм. 16.55 — Бөгүн — Машина тудукчуларының хүнү. 18.10 — Спорт гимнастиказының талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу болгаш чемпионады. 19.00 — «Бедная Лиза». Мультфильм. 19.20 — «Делегей байдалының дугайында допчулал». 20.05— «Четыре клоуна под одной крышей». Фильм-концерт. 21.00 — «Ye». 21.35— «На радость вам и мне». Фильм-концерт. 22.20 — «Уралмашевки». Док. телефильм. 22.35 —22.45 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Зарядкаже, чыскаалыңар!». 8.20 — Хөлүг нотажыгаштар. 8.30 — Орус чугаа. 9.00 —Ритминг гимнастика. 9.30 — Спидвей талазы-биле делегей маргылдаазы. ЧССР-ден дамчыдылга. 10.00 — ССРЭ-ниң улустуң артизи С. Сондецкистиң удуртулгазы-биле Литва ССР-ниң камерлиг оркестриниң концерти. 10.50— Телевиденieниң Киргиз студиязының программазы. 11.20 — «Билдингир-даа болза, элдептиг». 12.50 — Улусчу чогаадылга дугайында телепрограммаларның VI делегей фестивалы— «Челзээ». Телекөрүкчүлериниң чогаадарының допчулалы. «Улустуң музыказы» (Аргентина). 13.20 — Уругларга фильм. «Там вдали, за рекой». 14.25 — Тайбың болгаш аныяктар». 15.45 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 16.15— Шылгарақгай совет композиторлар — Ленинчи шанналдың лауреаттары. Т. Хренников. 17.35 — «Совесть». Беш сериялыг уранчечен телефильм. 5-ки сериязы. 19.00 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. СКА — «Торпедо» (Москва). Донда Ростовтан дамчыдылга. Чапсарда — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Тигры полосатые». Мультфильм. 20.45 — «Музыкалыг автографтар». Кишиневтан дамчыдылга. 21.00 — «Ye». 21.35 — «Чегери». Уран-чечен телефильм. 22.45 — «Ялла» ансамбльдиң оюн көргүзүү. 23.15 —00.00 — Баткетбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Спартак» (Ленинград). Ленинградтан дамчыдылга.

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Футбол талазы-биле допчулал. 9.25 — «Морю жить вечно». Док. фильм. 9.45 — Уран чүүл коллективтериниң оюн көргүзүү. 10.10 —Уругларга фильм. «Там вдали, за рекой». 11.25—11.20 — Медээлер. 15.40 — «Кипр. Легендалар болгаш боттуг амыдырал». 16.30 — Спорт гимнастиказының талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу болгаш чемпионады. 17.15 — «Будапештский дневник». Док. телефильмниң баштайгы көргүзүү. 17.50 — «Велосипедник убежал», Мультфильм. 18.00 — Футбол талазы-биле допчулал. 18.30 — Чурук бүрүзүнде — хүн. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 —Ажылхеректер болгаш кижилер. Чиик үлетпурде стахановчу шимчээшкин. 19.35 — «Опера болгаш көрүкчү». Музыкалыг дамчыдылга. 21.00 — «Ye». 21.35—22.50 — «Моцарт». Уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Формула барабинского почина». Док. телефильм. 8.35; 9.35 — Төөгү. 8 класс. Якобижилер диктатуразы. 9.05 — Орус чугаа. 10.05 — ПТУ сургуулдарыга. Информатиканың үндезиннери болгаш саналга техниказы. 9 класс. Эртем болур информатика болгаш ооң сорулгалары. Информатика болгаш саналга техниказы. 10.35; 11.40 — Ботаника. 6 класс. Бобы культуралары. 10.55 — «Вайгач». Эртем-нептерелдиг фильм. 11.10 — Эртем болгаш амыдырал. 12.00 —Башкыга — музыка кичээли. 1 класс. 2-ги дамчыдылга. 13.00 — Школачыларга хлеб дугайында. Хлеб бистиң-биле кады. 13.30 — К. Паустовскийни катап номчуп тура. 14.20 — Сөөк ленинчи библиотекан. Миллионнарга салгал. 14.55—15.00 — Медээлер. 18.00 — Медээлер. 18.15 — А. Алябьев. Квартет № 3 соль мажор.

КЫЗЫЛДАН

18.40 — «Уттундурбас час». Тыва АССР-ниң алдарлыг ажылдакчызы, бот-тывынгыр композитор Солаан Базыр-оолдуң чогаадыкчы ажылының дугайында. 19.20 — Телемедээлер. 19.30 — «Азия төвү». Программада: «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». «Камналга болгаш хумагалыг чорук дээш». Кызылдың куш фабриказында продукцияның бот-үнезин кызырарының оруктары. «Тываның экраннарында». Медээлер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 1-ги кезээ.

КЫЗЫЛДАН

20.15 — «Культура болгаш амыдырал». «Совет Тыва» совхозтуң культура-спорт комплексиниң ажылының дүржүлгазы. 20.55 — Чараладар.

МОСКВАДАН

21.00 — «Ye». 21.35—23.00 — «Москвичка». Телеклуб.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Кино

СЕНТЯБРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Киносборник» 9.30, «Сезон чудес» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киносборник» 9.10, 12.10, «Не будь этой девчонки» 10.40, 13.40, 15.10, «Невеста из Буадивиля» 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Счастье по случаю» 14.00, «Любовный недуг» 16.10, 19.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: к/б: «Солнце в кармане» 14.00, «Вариант «Зомби» 15.30, 17.30 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сок в руку или чемодан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Легенда о дикой природе» 9.30, «Двойной обгон» 11.10, 13.00, 15.00, «Сезон чудес» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Невеста из «Буадивиля» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30. Киносборник 11.00, 14.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Опасно для жизни» 15.00, 18.40, 20.30 шактарда.

Ойлаар

Республикага шокар булуттаар, чаъс чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы дүне 0—5 градус чылыг, чамдык черлерге 0—5 градус соок, хүндүс 14—19 градус, чамдык черлерге 8—13 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы дүне 0—2 градус, хүндүс 16—18 градус чылыг болур.

ШЫН Редакциянның адрези: 667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3, телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораалакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр киллистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет түргүзүг киллистериниң 2-37-13, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, культура киллизиниң 2-23-54; көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41 бухгалтериянын 2-12-45 солун келбейн барганза 2-32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3132.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

ТС—00232